

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VIII kadencja
Prezydent
Rzeczypospolitej Polskiej

Druk nr 811
Warszawa, 1 sierpnia 2016 r.

Pan
Marek Kuchciński
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. przedstawiam Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy:

- o zasadach zwrotu niektórych należności wynikających z umów kredytu i pożyczki.

Jednocześnie uprzejmie informuję, że do reprezentowania mojego stanowiska w toku prac nad projektem ustawy upoważniam Pana Macieja Łopińskiego – Sekretarza Stanu w Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Z wyrazami szacunku

(-) Andrzej Duda

USTAWA

z dnia 2016 r.

**o zasadach zwrotu niektórych należności wynikających
z umów kredytu i pożyczki¹⁾**

Parlament Rzeczypospolitej Polskiej, uznając że państwo i jego organy zobowiązane są do szczególnej ochrony obywateli w ich relacjach prawnych z podmiotami działającymi zawodowo na rynku finansowym, a w sytuacji stwierdzenia zaburzenia tych relacji, w szczególności poprzez naruszenie zasady współżycia społecznego i nadużycie zaufania – do podjęcia działań naprawczych, a jednocześnie mając na względzie dbałość o stabilność systemu finansowego, uchwała niniejszą ustawę.

Art. 1. Ustawa określa zasady zwrotu niektórych należności wynikających z, zabezpieczonych hipoteką, umów kredytu o kredyt denominowany lub kredyt indeksowany oraz umów pożyczki o pożyczkę denominowaną lub pożyczkę indeksowaną, zawartych pomiędzy kredytodawcą i konsumentem.

Art. 2. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) faktyczny kurs wymiany – kurs wymiany waluty obcej, do której indeksowany jest kredyt indeksowany, na walutę polską, zastosowany przy udzielaniu kredytu w celu określenia ilości waluty obcej, do której indeksowany jest kredyt;
- 2) konsument – konsument w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2016 r. poz. 380 i 585), a także osoba fizyczna prowadząca jednoosobowo działalność gospodarczą, jeżeli nie dokonywała odpisów amortyzacyjnych od nieruchomości, na której nabycie zaciągnęła kredyt indeksowany lub kredyt denominowany, i nie zaliczała do kosztów uzyskania przychodu z prowadzonej działalności gospodarczej odsetek i innych obciążeń z tytułu umów kredytu i pożyczki, o których mowa w art. 1;
- 3) kredyt – kredyt denominowany lub kredyt indeksowany;

¹⁾ Niniejszą ustawą zmienia się ustawę z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

- 4) kredyt denominowany – kredyt udzielony w walucie obcej, który został wypłacony w walucie polskiej, bez względu na użyte w umowie kredytu określenie kredytu;
- 5) kredyt indeksowany – kredyt udzielony w walucie polskiej, który zgodnie z umową kredytu stanowi równowartość określonej ilości waluty obcej lub jest indeksowany lub waloryzowany do waluty obcej, bez względu na użyte w umowie kredytu określenie kredytu;
- 6) kredytodawca – przedsiębiorca w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, który w zakresie swojej działalności gospodarczej lub zawodowej udziela lub daje przyrzeczenie udzielenia konsumentowi kredytu lub pożyczki;
- 7) pożyczka – pożyczka denominowana lub pożyczka indeksowana;
- 8) pożyczka denominowana – pożyczka udzielona w walucie obcej, która została wypłacona w walucie polskiej, bez względu na użyte w umowie pożyczki określenie pożyczki;
- 9) pożyczka indeksowana – pożyczka udzielona w walucie polskiej, która zgodnie z umową pożyczki stanowi równowartość określonej ilości waluty obcej lub jest indeksowana lub waloryzowana do waluty obcej, bez względu na użyte w umowie pożyczki określenie pożyczki;
- 10) rata – rata kapitałowa, rata odsetkowa lub rata kapitałowo-odsetkowa kredytu lub pożyczki;
- 11) transza – część udzielonej przez kredytodawcę kwoty kredytu lub pożyczki;
- 12) umowa kredytu – umowa kredytu, o której mowa w przepisach ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz. U. z 2015 r. poz. 128, z późn. zm²⁾);
- 13) umowa pożyczki – umowa pożyczki, o której mowa w przepisach ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny;
- 14) waluta obca – waluta inna niż waluta polska.

Art. 3. Ilekroć w ustawie jest mowa o:

- 1) umowie kredytu – należy przez to rozumieć także umowę pożyczki;
- 2) kredycie indeksowanym – należy przez to rozumieć także pożyczkę indeksowaną;
- 3) kredycie denominowanym – należy przez to rozumieć także pożyczkę denominowaną.

Art. 4. 1. Przepisy ustawy stosuje się do umów kredytu i umów pożyczki, o których mowa w art. 1, zawartych w terminie od dnia 1 lipca 2000 r. do dnia 26 sierpnia 2011 r., w których zastosowano przynajmniej jedno z rozwiązań:

²⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2015 r. poz. 559, 978, 1166, 1223, 1260, 1311, 1348, 1357, 1513, 1634, 1830, 1844, 1854 i 1864 oraz z 2016 r. poz. 615, 904 i 996.

- 1) w przypadku kredytu indeksowanego – przy udzielaniu kredytu zastosowano faktyczny kurs wymiany niższy niż 99,5% kursu sprzedaży waluty obcej, do której indeksowany jest kredyt, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano określenia ilości waluty obcej przy udzielaniu kredytu;
- 2) w przypadku kredytu denominowanego – przy udzielaniu kredytu, w celu określenia wartości wypłaty kwoty kredytu lub jego transz w walucie polskiej, zastosowano kurs wymiany waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, na walutę polską, niższy niż 99,5% kursu kupna tej waluty obcej, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano przeliczenia kwoty kredytu lub jego transz na walutę polską;
- 3) w przypadku kredytu indeksowanego lub kredytu denominowanego – w celu przeliczenia waluty polskiej na walutę obcą, w której wyrażone są raty kredytu, prowizje lub opłaty, zastosowano kurs wymiany waluty obcej, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt, na walutę polską, wyższy niż 100,5% kursu sprzedaży tej waluty obcej, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu wymagalności rat kredytu, prowizji lub opłat, a jeżeli zapłata nastąpiła po dniu wymagalności – w dniu zapłaty.

2. Jeżeli w przypadku kredytu indeksowanego, o którym mowa w ust. 1 pkt 1, ustalenie faktycznego kursu wymiany dla kredytu:

- 1) wypłacanego bez podziału na transze było wieloetapowe – przy ustalaniu faktycznego kursu wymiany należy wziąć pod uwagę dzień, z którego kurs był decydujący do ostatecznego określenia ilości waluty obcej udzielonego kredytu;
- 2) wypłacanego w transzach było wieloetapowe – przy ustalaniu faktycznego kursu wymiany należy wziąć pod uwagę dni, z których kursy były decydujące do ostatecznego określenia ilości waluty obcej dla danej transzy.

3. Jeżeli w przypadku kredytu denominowanego, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, ustalenie kursu wymiany waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, na walutę polską, dla kredytu:

- 1) wypłacanego bez podziału na transze było wieloetapowe – przy ustalaniu kursu wymiany waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, na walutę polską, należy wziąć pod uwagę dzień, z którego kurs był decydujący do ostatecznego określenia wartości wypłaty kwoty kredytu lub jego transz w walucie polskiej;
- 2) wypłacanego w transzach było wieloetapowe – przy ustalaniu kursu wymiany waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, na walutę polską, należy wziąć pod uwagę dni, z których kursy były decydujące do ostatecznego określenia wartości wypłaty kwoty kredytu lub jego transz w walucie polskiej.

4. Na uprawnienia konsumenta wynikające z ustawy nie ma wpływu wygaśnięcie umowy o kredyt indeksowany lub kredyt denominowany, które nastąpiło przed dniem wejścia w życie ustawy lub po jej wejściu w życie.

Art. 5. 1. Na pisemny wniosek konsumenta, złożony w terminie 6 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy, kredytodawca udziela konsumentowi pisemnej informacji o zastosowaniu lub niezastosowaniu wobec niego rozwiązań, o których mowa w art. 4 ust. 1.

2. W przypadku gdy umowa kredytu została zawarta przez konsumenta w ramach prowadzonej przez niego jednoosobowo działalności gospodarczej, wniosek, o którym mowa w ust. 1, zawiera oświadczenie konsumenta, że nie dokonywał on odpisów amortyzacyjnych od nieruchomości, na której nabycie zaciągnął kredyt indeksowany lub kredyt denominowany, i nie zaliczał do kosztów uzyskania przychodu z prowadzonej działalności gospodarczej odsetek i innych obciążeń z tytułu umowy kredytu.

3. We wniosku, o którym mowa w ust. 1, konsument zawiera oświadczenie o dokonaniu na jego rzecz przez innego kredytodawcę pomniejszenia kapitału kredytu, o którym mowa w art. 12 ust. 1, o wypłacie nadwyżki lub całkowitej wysokości sumy, o której mowa w art. 12 ust. 3, oraz o złożeniu wniosku, o którym mowa w ust. 1, u innego kredytodawcy.

4. Oświadczenia, o których mowa w ust. 2 i 3, składa się pod rygorem odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań. Składający oświadczenie jest obowiązany do zawarcia w nim klauzuli następującej treści: „Jestem świadomy odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia”. Klauzula ta zastępuje pouczenie przez kredytodawcę o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań. Oświadczenie konsumenta nie zawierające klauzuli jest nieważne.

5. Informację, o której mowa w ust. 1, kredytodawca wysyła konsumentowi w terminie 30 dni od dnia otrzymania wniosku.

Art. 6. Jeżeli wobec konsumenta zastosowano rozwiązanie, o którym mowa w art. 4 ust. 1 pkt 1, informacja, o której mowa w art. 5 ust. 1, zawiera:

1) kwotę wyrażoną w walucie obcej, do której indeksowany jest kredyt, będącą różnicą wartości kapitału kredytu, obliczoną według wzoru:

$$WRK1 = \frac{WZ\text{Ł}}{KS} - \frac{WZ\text{Ł}}{KSNBP \times 0,995}$$

gdzie poszczególne symbole oznaczają:

WRK1 – różnicę wartości kapitału kredytu powstałą w wyniku zastosowania przy udzieleniu kredytu faktycznego kursu wymiany zamiast pomniejszonego o 0,5% kursu sprzedaży waluty obcej, do której indeksowany jest kredyt, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano określenia ilości waluty obcej przy udzielaniu kredytu, w odniesieniu do kapitału kredytu lub jego transz,

WZŁ – kwotę udzielonego kredytu wyrażoną w walucie polskiej, nie wyższą niż limit kapitału, ustalony z uwzględnieniem art. 11 ust. 1, 2 i 4-7,

KS – faktyczny kurs wymiany,

KSNBP – kurs sprzedaży waluty obcej, do której indeksowany jest kredyt, ogłoszony przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano określenia ilości waluty obcej przy udzielaniu kredytu;

2) kwotę odsetek od wartości WRK1O, przy założeniu że:

a) wartość WRK1O, stanowiącą podstawę do wyliczenia odsetek, oblicza się według wzoru:

$$WRK1O = (WRK1 \times KSNBP \times 0,995)$$

gdzie poszczególne symbole oznaczają:

WRK1O – wartość WRK1, wyrażoną w walucie polskiej,

WRK1 – kwotę różnicy wartości kapitału kredytu, wyliczoną zgodnie z pkt 1,

KSNBP – kurs sprzedaży waluty obcej, do której indeksowany jest kredyt, ogłoszony przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano określenia ilości waluty obcej przy udzielaniu kredytu,

b) stawka odsetek wynosi połowę odsetek ustawowych,

c) odsetki naliczane są od dnia postawienia do dyspozycji konsumenta kapitału kredytu lub jego transz do dnia sporządzenia informacji,

d) wyliczone odsetki przelicza się na walutę obcą, do której indeksowany jest kredyt, z zastosowaniem kursu sprzedaży tej waluty obcej, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu złożenia wniosku.

Art. 7. Jeżeli wobec konsumenta zastosowano rozwiązanie, o którym mowa w art. 4 ust. 1 pkt 2, informacja, o której mowa w art. 5 ust. 1, zawiera:

1) kwotę wyrażoną w walucie obcej, do której denominowany jest kredyt, będącą różnicą wartości kapitału kredytu, obliczoną według wzoru:

$$WRK2 = \frac{KUK \times (KKNBP \times 0,995 - KW)}{KKNBP}$$

gdzie poszczególne symbole oznaczają:

WRK2 – różnicę wartości kapitału kredytu powstałą w wyniku zastosowania przy udzielaniu kredytu kursu wymiany waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, na walutę polską, w celu określenia wartości wypłaty kwoty kredytu lub jego transz w walucie polskiej, zamiast pomniejszonego o 0,5% kursu kupna tej waluty obcej, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym

dokonano przeliczenia kwoty kredytu na walutę polską, w odniesieniu do kapitału kredytu lub jego transz,

KUK – kwotę udzielonego kredytu wyrażoną w walucie obcej, do której denominowany jest kredyt, nie wyższą niż limit kapitału, ustalony z uwzględnieniem art. 11 ust. 1 i 3-7,

KKNBP – kurs kupna waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, ogłoszony przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano przeliczenia kwoty kredytu na walutę polską,

KW – kurs wymiany waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, na walutę polską, zastosowany w celu określenia wartości wypłaty kwoty kredytu lub jego transz;

2) kwotę odsetek od wartości WRK2O, przy założeniu że:

a) wartość WRK2O, stanowiącą podstawę do wyliczenia odsetek, oblicza się według wzoru:

$$WRK2O = (WRK2 \times KKNBP \times 0,995)$$

gdzie poszczególne symbole oznaczają:

WRK2O – wartość WRK2 wyrażoną w walucie polskiej,

WRK2 – kwotę różnicy wartości kapitału kredytu, wyliczoną zgodnie z pkt 1,

KKNBP – kurs kupna waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, ogłoszony przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano określenia ilości waluty obcej przy udzielaniu kredytu,

b) stawka odsetek wynosi połowę odsetek ustawowych,

c) odsetki naliczane są od dnia postawienia do dyspozycji konsumenta kapitału kredytu lub jego transz do dnia sporządzenia informacji,

d) wyliczone odsetki przelicza się na walutę obcą, do której denominowany jest kredyt, z zastosowaniem kursu sprzedaży tej waluty obcej, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu złożenia wniosku.

Art. 8. 1. Jeżeli wobec konsumenta zastosowano rozwiązanie, o którym mowa w art. 4 ust. 1 pkt 3, informacja, o której mowa w art. 5 ust. 1, zawiera:

1) kwotę wyrażoną w walucie obcej, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt, będącą wynikiem różnicy wartości kursów, obliczoną łącznie dla rat, prowizji i opłat zapłaconych w okresie, o którym mowa w ust. 2, według wzoru dla pojedynczej raty kredytu, prowizji lub opłaty:

$$WRK3 = \frac{(KW - KSNBP \times 1,005) \times WW}{KSNBP}$$

gdzie poszczególne symbole oznaczają:

WRK3 – kwotę wyrażoną w walucie obcej, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt, będącą wynikiem różnicy pomiędzy wartością raty, prowizji lub opłaty przeliczonej po kursie zastosowanym przy przeliczeniu wpłaty, a wartością raty, prowizji lub opłaty przeliczonej po powiększonym o 0,5% kursie sprzedaży waluty obcej, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt, ogłoszonym przez Narodowy Bank Polski w dniu wymagalności raty, prowizji lub opłaty, a jeżeli zapłata nastąpiła po dniu wymagalności – przeliczonej po kursie sprzedaży ogłoszonym przez Narodowy Bank Polski w dniu zapłaty raty, prowizji lub opłaty,

KW – kurs wymiany waluty obcej, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt, na walutę polską, zastosowany przez kredytodawcę w celu przeliczenia na walutę obcą wpłaty raty, prowizji lub opłaty dokonanej przez konsumenta w walucie polskiej,

KSNBP – kurs sprzedaży waluty obcej, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt, ogłoszony przez Narodowy Bank Polski w dniu wymagalności raty kredytu, prowizji lub opłaty, a jeżeli zapłata raty, prowizji lub opłaty nastąpiła po dniu wymagalności – kurs sprzedaży waluty obcej, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt, ogłoszony przez Narodowy Bank Polski w dniu zapłaty raty, prowizji lub opłaty,

WW – ilość waluty obcej, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt, stanowiącej ratę kredytu, prowizję lub opłatę;

2) kwotę odsetek od wartości WRK3O, przy założeniu że:

a) wartość WRK3O, stanowiącą podstawę do wyliczenia odsetek dla pojedynczej raty kredytu, prowizji lub opłaty, oblicza się według wzoru:

$$WRK3O = (WRK3 \times KSNBP \times 0,995)$$

gdzie poszczególne symbole oznaczają:

WRK3O – wartość WRK3, wyrażoną w walucie polskiej,

WRK3 – kwotę wyliczoną zgodnie z pkt 1,

KSNBP – kurs sprzedaży waluty obcej, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt, ogłoszony przez Narodowy Bank Polski w dniu wymagalności raty kredytu, prowizji lub opłaty, a jeżeli zapłata raty, prowizji lub opłaty nastąpiła po dniu wymagalności – kurs sprzedaży waluty obcej, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt, ogłoszony przez Narodowy Bank Polski w dniu zapłaty raty, prowizji lub opłaty,

b) stawka odsetek wynosi połowę odsetek ustawowych,

- c) odsetki naliczane są od dnia wymagalności raty kredytu, prowizji lub opłaty, a jeżeli zapłata raty, prowizji lub opłaty nastąpiła po dniu wymagalności – od dnia zapłaty,
- d) wyliczone odsetki przelicza się na walutę obcą, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt, z zastosowaniem kursu sprzedaży tej waluty obcej, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu złożenia wniosku.

2. Przy obliczeniu wartości różnicy (WRK3), o której mowa w ust. 1 pkt 1, bierze się pod uwagę wyłącznie raty, prowizje lub opłaty zapłacone w walucie polskiej do dnia 26 sierpnia 2011 r.

Art. 9. Informacja, o której mowa w art. 5 ust. 1, w zależności od zastosowanych rozwiązań, o których mowa w art. 4 ust. 1, zawiera ponadto:

- 1) w przypadku kredytu indeksowanego – sumę kwot ustalonych zgodnie z art. 6 i 8;
- 2) w przypadku kredytu denominowanego – sumę kwot ustalonych zgodnie z art. 7 i 8

- oraz szczegółowe wyliczenia służące do ustalenia kwot i wartości, o których mowa, odpowiednio, w art. 6 i 8 oraz w art. 7 i 8.

Art. 10. 1. Konsumentowi, który nie zgadza się z treścią informacji, o której mowa w art. 5 ust. 1, w tym zawartymi w niej wyliczeniami, przysługuje prawo wniesienia reklamacji do kredytodawcy, w terminie 2 miesięcy od dnia otrzymania informacji. Kredytodawca rozpatruje reklamację w trybie przewidzianym w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym (Dz. U. z 2016 r. poz. 892).

2. Wniesienie reklamacji, o której mowa w ust. 1, nie ma wpływu na uprawnienie konsumenta do pomniejszenia kapitału kredytu, o którym mowa w art. 12 ust. 1, oraz do wypłaty nadwyżki lub całkowitej wysokości sumy, o której mowa w art. 12 ust. 3, w oparciu o wyliczenie kredytodawcy stanowiące przedmiot reklamacji.

Art. 11. 1. Niezależnie od kwoty udzielonego konsumentowi kredytu indeksowanego lub kredytu denominowanego, konsument jest uprawniony do skorzystania z uprawnienia do pomniejszenia kapitału kredytu, o którym mowa w art. 12 ust. 1, oraz do wypłaty nadwyżki lub całkowitej wysokości sumy, o której mowa w art. 12 ust. 3, do wysokości limitu kapitału, o którym mowa w ust. 2 i 3.

2. W przypadku kredytu indeksowanego, którego określona umową kwota kapitału kredytu:

- 1) nie przekracza 350 000 zł – limit kapitału wynosi kwotę udzielonego kredytu;
- 2) przekracza 350 000 zł – limit kapitału wynosi 350 000 zł.

3. W przypadku kredytu denominowanego, którego określona umową kwota kapitału kredytu:

- 1) nie przekracza równowartości 350 000 zł, przeliczonej według pomniejszonego o 0,5% kursu kupna waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano przeliczenia kwoty kredytu na walutę polską – limit kapitału wynosi wartość kwoty udzielonego kredytu;
- 2) przekracza równowartość 350 000 zł, przeliczoną według pomniejszonego o 0,5% kursu kupna waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano przeliczenia kwoty kredytu na walutę polską – limit kapitału wynosi ilość kapitału wyrażoną w walucie obcej, stanowiącą równowartość 350 000 zł, przeliczoną według pomniejszonego o 0,5% kursu kupna waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano przeliczenia kwoty kredytu na walutę polską.

4. Limit kapitału przysługuje niezależnie od liczby zawartych przez konsumenta umów kredytu i jest łączny dla wszystkich udzielonych konsumentowi kredytów indeksowanych i denominowanych.

5. Jeżeli stroną umowy kredytu jest więcej niż jeden konsument, limit kapitału ulega proporcjonalnemu zwiększeniu w stosunku do liczby konsumentów i przysługuje każdemu konsumentowi oddzielnie.

6. W przypadku, o którym mowa w ust. 5, wniosek, o którym mowa w art. 12 ust. 1, konsumenci składają wspólnie. We wniosku konsumenci mogą wskazać w ramach których limitów kapitałów i w jakim zakresie korzystają z uprawnienia do pomniejszenia kapitału kredytu, o którym mowa w art. 12 ust. 1, oraz do wypłaty nadwyżki lub całkowitej wysokości sumy, o której mowa w art. 12 ust. 3.

7. We wniosku, o którym mowa w art. 12 ust. 1, lub we wniosku, o którym mowa w art. 5 ust. 1, konsument może zastrzec, że zamierza wykorzystać część przysługującego mu limitu kapitału.

Art. 12. 1. Na pisemny wniosek konsumenta, złożony w terminie 12 miesięcy od dnia doręczenia informacji, o której mowa w art. 5 ust. 1, kredytodawca pomniejsza kapitał kredytu, w przypadku:

- 1) kredytu indeksowanego – o sumę kwot, o której mowa w art. 9 pkt 1;
- 2) kredytu denominowanego – o sumę kwot, o której mowa w art. 9 pkt 2.

2. Kredytodawca dokonuje pomniejszenia kapitału kredytu, o którym mowa w ust. 1, w terminie 14 dni od złożenia wniosku, o którym mowa w ust. 1.

3. W przypadku, w którym dla kredytu indeksowanego suma kwot, o której mowa w art. 9 pkt 1, a dla kredytu denominowanego suma kwot, o której mowa w art. 9 pkt 2, jest wyższa niż pozostała do spłaty kwota kapitału kredytu, lub gdy kapitał

kredytu został spłacony w całości, kredytodawca wypłaca konsumentowi odpowiednio powstałą nadwyżkę lub całkowitą wysokość sumy, w terminie 14 dni od dnia złożenia wniosku, o którym mowa w ust. 1.

4. Kredytodawca dokonuje wypłaty, o której mowa w ust. 3, na rachunek bankowy wskazany przez konsumenta we wniosku, o którym mowa w ust. 1, albo w gotówce.

Art. 13. Skorzystanie przez konsumenta z uprawnień przewidzianych niniejszą ustawą nie ogranicza uprawnień konsumenta do wszczęcia lub kontynuowania postępowań sądowych w zakresie roszczeń związanych z umową kredytu.

Art. 14. 1. W celu realizacji obowiązków wynikających z ustawy kredytodawcy mają prawo przekazywać między sobą informacje o skorzystaniu przez konsumenta z uprawnień przewidzianych ustawą.

2. Przekazywanie informacji, o których mowa w ust. 1, nie stanowi naruszenia obowiązku zachowania tajemnicy bankowej, o którym mowa w art. 104 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe.

Art. 15. W przypadku niewykonania lub nienależytego wykonania przez kredytodawcę obowiązków wynikających z ustawy, konsumentowi przysługuje odszkodowanie w wysokości 0,01% kwoty kapitału kredytu pozostałego do spłaty na dzień wejścia w życie ustawy za każdy dzień opóźnienia w wykonaniu danego obowiązku.

Art. 16. 1. Kontrolę nad wykonaniem przez kredytodawców ustawy sprawuje Komisja Nadzoru Finansowego.

2. Przez okres 2 lat od dnia wejścia w życie ustawy, Komisja Nadzoru Finansowego sporządza i przekazuje ministrowi właściwemu do spraw instytucji finansowych, w terminie do 10. dnia każdego miesiąca, raporty z kontroli, o której mowa w ust. 1, za poprzedni miesiąc.

Art. 17. 1. Komisja Nadzoru Finansowego może, w drodze decyzji, nałożyć na kredytodawcę karę pieniężną w wysokości do 0,002% wartości posiadanych przez kredytodawcę kredytów denominowanych i kredytów indeksowanych pozostałych do spłaty na dzień wejścia w życie ustawy, za każdy dzień opóźnienia w:

- 1) przesłaniu konsumentowi informacji, o której mowa w art. 5 ust. 1;
- 2) dokonaniu pomniejszenia kapitału kredytu, o którym mowa w art. 12 ust. 1;
- 3) dokonaniu wypłaty, o której mowa w art. 12 ust. 3.

2. Ustalając wysokość kary, o której mowa w ust. 1, Komisja Nadzoru Finansowego uwzględnia w szczególności wagę naruszenia oraz czas jego trwania,

przyczyny naruszenia, sytuację finansową kredytodawcy, na którego nakładana jest kara, oraz uprzednie naruszenia przez kredytodawcę przepisów, o których mowa w ust. 1.

Art. 18. W ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2012 r. poz. 361, z późn. zm.³⁾) w art. 21 w ust. 1 w pkt 143 kropkę na końcu zastępuje się średnikiem i dodaje się pkt 144 w brzmieniu:

„144) dochody w postaci kwot pomniejszających kapitał kredytu do spłaty lub wypłaconych konsumentowi, o których mowa w art. 12 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 2016 r. o zasadach zwrotu niektórych należności wynikających z umów kredytu i pożyczki (Dz. U. poz.).”.

Art. 19. Ustawa wchodzi w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia.

³⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2012 r. poz. 362, 596, 769, 1278, 1342, 1448, 1529 i 1540, z 2013 r. poz. 888, 1027, 1036, 1287, 1304, 1387 i 1717, z 2014 r. poz. 223, 312, 567, 598, 773, 915, 1052, 1215, 1328, 1563, 1644, 1662 i 1863, z 2015 r. poz. 73, 211, 251, 478, 693, 699, 860, 933, 978, 1197, 1217, 1259, 1296, 1321, 1322, 1333, 1569, 1595, 1607, 1688, 1767, 1784, 1844, 1893, 1925, 1932, 1992 i 2299 oraz z 2016 r. poz. 188, 195, 615, 780, 823, 929 i 1010.

UZASADNIENIE

I. RZECZYWISTY STAN W DZIEDZINIE, KTÓRA MA BYĆ UNORMOWANA

Kredyty indeksowane oraz denominowane do walut obcych były udzielane w Polsce osobom nie osiągniętym dochodów w walucie obcej, w okresie od 2000 r. do 2013 r. W Rekomendacji S (IV) z dnia 18 czerwca 2013 r., dotyczącej dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi zabezpieczonymi hipotecznie¹, Komisja Nadzoru Finansowego wskazała, że banki powinny udzielać klientom detalicznym kredytów zabezpieczonych hipotecznie wyłącznie w walucie, w jakiej uzyskują oni dochód, także w przypadku klientów o wysokich dochodach. Wydanie tej rekomendacji stało się faktycznie końcem okresu udzielania kredytów odnoszonych do walut obcych osobom fizycznym.

Popularność kredytów odnoszonych do walut obcych wynikała z wielu czynników, takich jak: dobra koniunktura gospodarcza, aprecjacja złotego, rozwój rynku nieruchomości, mniejsze wymogi banków względem kredytobiorców przy zaciąganiu tego rodzaju kredytu (przede wszystkim w zakresie zdolności kredytowej) w porównaniu do kredytów złotych. Kredyty te, pomimo określania ich „kredytami walutowymi” i związania stawki ich oprocentowania ze stawką LIBOR², nie były w rzeczywistości kredytami walutowymi, ani z ekonomicznego, ani z prawnego punktu widzenia. Przy ich udzielaniu nie dochodziło bowiem do transferu waluty obcej do kredytobiorcy, a jedynie do ustalenia, za pomocą tej waluty, wysokości zadłużenia kredytobiorcy. Podkreślić należy, że taki wniosek płynie również z Rekomendacji Rady Prawa Bankowego w sprawie prawnych aspektów zmiany ustawy – Prawo bankowe oraz ustawy o kredycie konsumenckim w zakresie spreadów walutowych (zatwierdzonej 6 września 2011 r. Uchwałą nr 24/2011 Zarządu Związku Banków Polskich)³. W treści Rekomendacji wskazano wprost, że ustawa z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw⁴, zwana dalej „ustawą antyspreadową”, nie ma zastosowania do kredytów walutowych, za które należy uważać takie kredyty, które są uruchamiane przez bank w walucie obcej i następnie są w walucie obcej bezpośrednio spłacane przez kredytobiorcę.

Pod koniec 2015 r. liczba udzielonych konsumentom kredytów i pożyczek indeksowanych lub denominowanych do walut obcych wynosiła w Polsce ponad 713 tys. i opiewała na sumę ponad 173 mld zł, z czego, odpowiednio, 562 tys. i 144 mld zł stanowiły kredyty lub pożyczki odnoszone do franka szwajcarskiego. Większość z tych kredytów i pożyczek jest zabezpieczona hipotecznie, a ich dominującą grupę stanowią kredyty mieszkaniowe.

¹ https://www.knf.gov.pl/Images/Rekomendacja_S_18_06_2013._tcm75-34880.pdf

² London Interbank Offer Rate - stopa procentowa kredytów udzielanych na rynku międzynarodowym we franku szwajcarskim - CHF, euro - EUR, dolarze amerykańskim - USD, funcie brytyjskim - GBP i jenie japońskim - JPY.

³ https://zbp.pl/public/repozytorium/dla_bankow/prawo/rada_prawa_bankowego/cele/img_Y16153913.pdf

⁴ Dz. U. Nr 165, poz. 984.

Regulacją, która miała pozytywnie wpłynąć na rynek umów kredytowych indeksowanych lub denominowanych do walut obcych, była Rekomendacja S (II). W dniu 17 grudnia 2008 r. Komisja Nadzoru Finansowego przyjęła uchwałę nr 391/2008 w sprawie przyjęcia Rekomendacji S (II) dotyczącej dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie⁵. Rekomendacja ta obowiązywała do dnia 25 lipca 2011 r.

Zgodnie z zaleceniami Rekomendacji, bank powinien umożliwić klientowi, na jego wniosek, spłatę rat w walucie indeksacyjnej przy kredycie indeksowanym kursem waluty obcej. Praktyka większości banków pozostała taka, że możliwość spłaty rat kredytu w walucie, do której był on indeksowany lub denominowany, obwarowana była bardzo wysokimi opłatami pobieranymi za zawarcie aneksu do umowy kredytowej⁶. Działanie takie uznano za nieuzasadnione oraz sprzeczne z dobrymi obyczajami. Podkreślenia wymaga fakt, że skutek, jaki miała wywołać rekomendacja, został osiągnięty jedynie co do wąskiej grupy konsumentów. W efekcie finalnym, klienci nadal byli narażeni na ponoszenie nadmierne koszty przy płatności comiesięcznych rat kredytowych, przeliczanych po wysokich cenach sprzedaży waluty, określanych w sposób dowolny przez banki.

Mechanizm udzielania kredytów indeksowanych i denominowanych oraz mechanizm pobierania spreadów bankowych

W odróżnieniu od kredytu walutowego, w którym kredytodawca wypłaca kredytobiorcy walutę obcą, a następnie przyjmuje wpłaty rat kapitałowo-odsetkowych w walucie obcej, w przypadku kredytów indeksowanych i denominowanych stosowana była inna konstrukcja. W odniesieniu do kredytu indeksowanego mechanizm polegał na tym, że kwota kredytu określona w walucie polskiej była, w dniu uruchomienia kredytu lub jego transz, przeliczana (odnoszona) na walutę obcą, do której indeksowany był dany kredyt. W wyniku tego zabiegu, bank wyliczał kwotę kredytu określoną w walucie obcej, która to kwota stawała się kapitałem udzielonego kredytu. Z kolei przy kredycie denominowanym konstrukcja była odwrotna. W dniu uruchomienia kredytu lub jego transz bank przeliczał kwotę udzielonego kredytu wyrażoną w walucie obcej na walutę polską, z zastosowaniem bankowego kursu kupna tej waluty.

Najistotniejsze w opisanych powyżej mechanizmach było to, że przy dokonaniu przeliczeń, banki stosowały jednostronnie narzucone kredytobiorcom kursy walut obcych obowiązujące w tabelach bankowych w dniu uruchomienia kredytu. Różnica pomiędzy kursem bankowym, stosowanym przy uruchomieniu kredytu, a kursem rynkowym danej waluty, stanowiła spread bankowy z tytułu wypłaty kredytu. Kwota podwyższająca kapitał kredytu, osiągnięta przez bank w wyniku takich działań, była natomiast ukrytym, dodatkowym, istotnym obciążeniem dla kredytobiorców i nieuzasadnioną korzyścią dla kredytodawców. W niektórych przypadkach kredytodawcy zastrzegali w umowach kredytu kwotę zarówno w walucie polskiej, jak i walucie obcej, jednakże waluta obca była zastrzeżona wyłącznie na korzyść kredytodawców, tj. mogła ona ulec zmianie, gdyby pomiędzy dniem zawarcia umowy a dniem wypłaty kredytu kurs waluty obcej był niekorzystny dla kredytodawcy. Powyższa

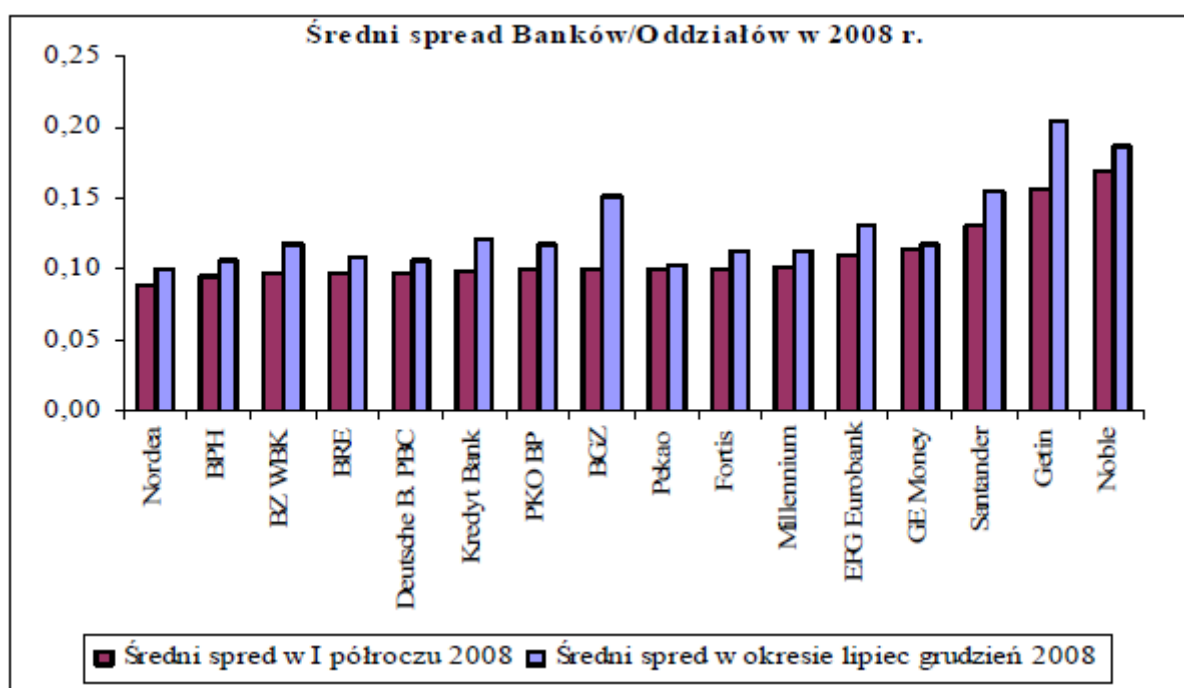
⁵ Dz. Urz. KNF Nr 8, poz. 45.

⁶ Tak Z. Ofiarski, Komentarz do art. 69 - Prawo bankowe. Komentarz LEX 2013.

konstrukcja jedynie stwarzała pozory uzgodnienia z kredytobiorcą istotnych warunków umowy.

Niezależnie od pobrania spreadu przy uruchomieniu kredytu, banki stosowały własne spready walutowe również przy przeliczaniu dokonywanych przez kredytobiorców wpłat rat, prowizji lub opłat. Mechanizm ten polegał na tym, że przy przyjmowaniu wpłat banki stosowały nie spread rynkowy, lecz dodawały do niego swoją „marżę”. Powodowało to sytuację, w której wysokość pobieranego spreadu była mocno zawyżona.

Informacje dotyczące średniego spreadu banków w 2008 r. przedstawia poniższy wykres, opracowany na podstawie danych przekazanych Urzędowi Ochrony Konkurencji i Konsumentów przez Komisję Nadzoru Finansowego (wykres dotyczy franka szwajcarskiego, a wysokość spreadu wyrażona jest w złotych).

Źródło: Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, *Raport dotyczący spreadów*, Warszawa, wrzesień 2009, s. 6.

Należy jednak podkreślić, że brak przepisów szczególnych, regulujących tę kwestię do czasu wejścia w życie ustawy antyspreadowej, nie oznaczał, że mogła w tym zakresie istnieć zupełna dowolność kredytodawców, tak co do określenia zasad ustalania spreadu bankowego, jak i jego wysokości.

Umowy zawierane przez kredytodawców z konsumentami są objęte szczególnym reżimem prawnym, przewidującym szereg wymagań mających na celu zabezpieczenie interesów konsumentów, jako słabszych uczestników rynku, i zapewnienie rzeczywistej równowagi kontraktowej stron. Od dnia 1 lipca 2000 r., tj. od wejścia w życie ustawy z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę

wyrządzoną przez produkt niebezpieczny⁷, obowiązuje przepis art. 385¹ § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny⁸, zwanej dalej „Kodeksem cywilnym”. Zgodnie z tym przepisem, postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Tego rodzaju klauzule umowne są określane jako niedozwolone postanowienia wzorca umowy. Ponadto, zgodnie z art. 385 § 2 Kodeksu cywilnego, wzorec umowy powinien być sformułowany jednoznacznie i w sposób zrozumiały, a postanowienia niejednoznaczne tłumaczy się na korzyść konsumenta. Przepisy te, pomimo ich ogólnego charakteru, miały, zarówno w chwili zawierania umów o kredyt indeksowany lub denominowany, jak i mają obecnie swoje zastosowanie w odniesieniu do zagadnienia spreadu, tj. ustalania kursów walutowych na potrzeby wykonywania tych umów.

Jak wskazano w raporcie Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów dotyczącym spreadów⁹ z 2009 r., praktyka stosowania spreadów bankowych budziła poważne wątpliwości prawne. Wątpliwości te pojawiały się na tle przywołanych powyżej regulacji Kodeksu cywilnego, w kontekście zawartych w umowach kredytowych klauzul, które były podstawą naliczania spreadów walutowych. W raporcie podkreślano, że podstawowym naruszeniem zidentyfikowanym przez UOKIK był brak we wzorcach umownych informacji o zasadach ustalania kursów walutowych, przy wykorzystaniu których saldo zadłużenia było przeliczane na walutę obcą, a raty kredytu na walutę polską. Jak zaznaczał UOKIK, takie ukształtowanie klauzul umożliwiało bankom stosowanie dowolnej polityki przy ustalaniu wspomnianych kursów walutowych, jednocześnie narażając konsumenta na niemożliwe do oszacowania dodatkowe koszty kredytu.

Z treści raportu wynikało wprost, że zasady ustalania kursów walutowych na potrzeby kredytów hipotecznych indeksowanych w stosunku do walut obcych są istotne z punktu widzenia interesów kredytobiorcy, który narażony może być na dodatkowe i w sposób arbitralny określane przez bank koszty związane z wykonywaniem umowy. Stosowane dotychczas rozwiązania nie gwarantowały żadnego mechanizmu, który pozwalałby konsumentowi na weryfikację prawidłowości działań banku w oparciu o obiektywne i przewidywalne kryteria, ani też alternatywnego sposobu spłaty kredytu.¹⁰

W praktyce stosowanej przez banki, klauzule umowne nie określały wysokości spreadu stosowanego przez bank. W umowie były zamieszczane zazwyczaj odesłania do odrębnych od umowy tabel, w których bank informował o ustalonych przez siebie kursach danej waluty. Jak wynika z raportu UOKIK, w późniejszych umowach kredytowych praktyka ta zmieniła się w ten sposób, że klauzule określające sposób wyliczenia spreadów zamieszczano w treści samej umowy. Podkreśla się jednak, że to nie zmieniło faktu, iż klauzule te były formułowane w sposób umożliwiający bankom jednostronne kształtowanie wysokości spreadu.

⁷ Dz. U. Nr 22, poz. 271, z późn. zm.

⁸ Dz. U. z 2016 r. poz. 380, z późn. zm.

⁹ Raport dotyczący spreadów, Warszawa, wrzesień 2009, <https://uokik.gov.pl/download.php?plik=6492>

¹⁰ Por. jw., s. 24.

Takie właśnie klauzule spreadowe zostały wielokrotnie uznane w orzecznictwie sądowym za sprzeczne z art. 385¹ § 1 Kodeksu cywilnego.¹¹ Jak podkreślił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 stycznia 2016 r., sygn. akt I CSK 1049/14 (publ. www.sn.pl/orzecznictwo), mechanizm ustalania kursów przez kredytodawców w sposób oczywisty można uznać za sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszający interesy konsumentów. Klauzule indeksacyjne nie zawierały jednoznacznej treści określającej sposób wyliczenia spreadów, a pozwalały na pełną swobodę decyzyjną banków w kwestii bardzo istotnej dla klienta, bo dotyczącej kosztów kredytu. Zdaniem Sądu Najwyższego, „w treści kwestionowanej klauzuli pozostawia się dla konsumenta elementy pozwalające tylko w przybliżeniu określić aktualny poziom zadłużenia ratalnego (fixing wczorajszy, niepewność odnośnie do zastosowanej przez Bank własnej tabeli kursów walut w zależności od chwili dokonania spłaty kredytu (...)). Ponadto brak szczegółowych elementów pozwalających także kredytobiorcy na określenie i weryfikację kursu waluty obcej tworzy istotną niejasność co do tego, na ile stosowany przez Bank tzw. spread walutowy spełnia wyłącznie funkcję waloryzacyjną, a na ile pozwala także na osiągnięcie przez banki dodatkowego wynagrodzenia, obok innych „klasycznych” jego postaci, tj. odsetek kapitałowych i prowizji.”

Ustawą antyspreadową, w art. 69 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe¹², zwanej dalej „Prawem bankowym”, dodano ust. 3, zgodnie z którym, w przypadku umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska, kredytobiorca może dokonywać spłaty rat kapitałowo-odsetkowych oraz przedterminowej spłaty pełnej lub częściowej kwoty kredytu bezpośrednio w walucie obcej. Nowelizacja ta umożliwiała, z mocy prawa, dokonywanie spłaty rat w walucie indeksacyjnej. Najistotniejsza zmiana polegała na nałożeniu na bank obowiązku umieszczenia w umowie kredytu informacji o możliwości dokonywania spłaty w walucie indeksacyjnej, a więc kredytobiorcy nie musieli za tego typu postanowienia umowne uiszczać dodatkowych, wysokich opłat w związku ze sporządzanymi aneksami do umów kredytu.

Nie można pominąć także faktu, jak doniosłe skutki ma jednostronnie narzucony przez kredytodawców spread z perspektywy całej umowy kredytowej. Zgodnie z prawem, kredytobiorca w chwili podpisania umowy powinien wiedzieć jaka jest kwota jego kredytu. Tymczasem poprzez jednostronne określenie spreadu przez kredytodawców, kredytobiorca dowiadywał się o wysokości kredytu przy jego wypłacie, tj. po zastosowaniu dowolnie ustalonego przez kredytodawcę spreadu. W dniu wypłaty okazywało się, jakie jest zadłużenie kredytobiorcy liczone w walucie obcej, która w okresie spłaty kredytu była podstawą

¹¹ Por. m.in. wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie, Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumenta z dnia 27 grudnia 2010 r., sygn. akt XVII AmC 1531/09 (www.orzeczenia.warszawa.so.gov.pl), utrzymany w mocy wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 7 maja 2013 r. sygn. akt VI ACa 441/13 (www.orzeczenia.waw.sa.gov.pl), wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie, Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumenta z dnia 14 grudnia 2010, sygn. akt XVII AmC 426/09, utrzymany w mocy wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 21 października 2011 r., sygn. akt VI ACa 420/11, wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie, Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumenta z dnia 3 sierpnia 2012 r., sygn. akt XVII AmC 5344/11, wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 25 czerwca 2014 r., sygn. akt VI ACa 1930/3, oraz wydany w tej sprawie wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2016 r., oddalający skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, sygn. akt I CSK 1049/14, wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 14 maja 2015 r., sygn. akt I ACa 16/15.

¹² Dz. U. z 2015 r. poz. 128, z późn. zm.

określania wysokości kapitału pozostałego do spłaty oraz odsetek. Oznacza to, że nie tylko wysokość kapitału kredytu była jednostronnie ustalona przez kredytodawców, lecz w każdym okresie trwania kredytu kredytodawca naliczał dodatkowo odsetki od kapitału powstałego w wyniku zastosowania spreadu. Oprócz tego, na skutek zmian kursu walut obcych, kredytobiorcy zostali obciążeni wzrostem kursu walut będących kapitałem kredytu powstałym jako wynik zastosowania spreadu. Łącznie oznacza to, że kredytobiorca przez cały okres umowy ponosi konsekwencje zastosowania jednostronnie ustalonego przez kredytodawców spreadu w zakresie swoich podstawowych obowiązków, tj. spłaty kapitału oraz spłaty odsetek. Powyższy stan jest sprzeczny z naturą stosunku umowy, której istotą jest uzgodnienie jej postanowień przez strony, i stanowi podstawę uznania całej umowy za nieważną.

Nierówność stron umów kredytowych

Oceniając praktykę stosowania klauzul „spreadowych” należy mieć na uwadze również to, że do istoty stosunku zobowiązaniowego, powstającego poprzez zawarcie umowy kredytowej, należy równość stron tego stosunku. Równość ta rozumiana jest m.in. jako równość w kształtowaniu tego stosunku i zakaz jednostronnego wpływania na prawa drugiej strony.

Naruszenie zasady równości stron jest uznawane za naruszenie zasad współżycia społecznego, co podkreślił Sąd Najwyższy m.in. w orzeczeniu z dnia 19 września 2013 r., sygn. akt I CSK 651/2012. Sąd Najwyższy uznał, że „z zasad współżycia społecznego (...) wynika, że umowa wzajemna powinna po obu stronach stwarzać równorzędne warunki jej realizacji. Nawet jeśli jest to umowa o cechach umowy losowej, wskazującej również na podobieństwo do gry i zakładu, jak w przypadku umów opcji walutowej, to nie może tworzyć już u swej podstawy oczywistych preferencji dla jednej strony umowy, zwłaszcza jeśli jest to strona profesjonalnie silniejsza.”.

Podobne stanowisko zostało wyrażone we wcześniejszym wyroku z dnia 25 maja 2011 r., sygn. akt II CSK 528/2010, w którym Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że „obiektywnie niekorzystna dla jednej strony treść umowy zasługuje na negatywną ocenę moralną, a w konsekwencji prowadzi do uznania umowy za sprzeczną z zasadami współżycia społecznego w sytuacji, gdy do takiego ukształtowania stosunków umownych, który jest dla niej w sposób widoczny krzywdzący, doszło wskutek świadomego lub tylko spowodowanego niedbalstwem, wykorzystania przez drugą stronę silniejszej pozycji.”.

W kontekście omawianych klauzul „spreadowych”, wskazana powyżej ocena stosowania, w umowach z klientami, praktyki jednostronnego kształtowania treści umowy pozwala postawić tezę, że „spread” stanowił opłatę ustaloną wyłącznie samodzielną decyzją kredytodawców i był dodatkową prowizją od kredytu, pobieraną częściowo w dniu wypłaty kredytu, a częściowo przy spłacie jego kolejnych rat.

Obowiązki informacyjne banków

W związku z powyższym, zdaniem projektodawcy, banki w sposób niewłaściwy informowały kredytobiorców o konsekwencjach wynikających z umów kredytowych. Nieprzestrzeganie obowiązków informacyjnych stanowi również praktykę naruszającą indywidualne i zbiorowe interesy konsumentów oraz formę nieuczciwych praktyk rynkowych stosowaną przez kredytodawców.

Usługi bankowe charakteryzują się zwiększonym (w porównaniu z innymi usługami) ryzykiem ekonomicznym grożącym konsumentowi, które jest rozłożone nierównomiernie między stronami umowy. Z tego względu istnieje potrzeba zwiększenia poziomu ochrony konsumenta. Konsument nie zawsze potrafi ocenić prawidłowość umowy, zwłaszcza pod kątem zawarcia w niej postanowień niedozwolonych (abuzywnych) czy też informacji wymaganych przez odpowiednie przepisy o charakterze prokonsumenckim. Brak profesjonalnej wiedzy i umiejętności po stronie konsumentów winien być rekompensowany przez rzetelną i wyczerpującą informację. Obowiązki informacyjne nakładane na profesjonalistów są przejawem głównej idei ochrony konsumenta – ochrony przez informację¹³.

Ochrona konsumenta stanowi jeden z filarów prawa unijnego, dlatego też prawo konsumenckie stało się trwałym i obszernym elementem prawa europejskiego, nacechowanym wyjątkowym bogactwem regulacji¹⁴. Dodatkowe narzędzia wzmocnienia ochrony poprzez informację wprowadza prawo krajowe. Zawarte są one m.in. w: Prawie bankowym, ustawie z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim¹⁵, ustawie z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym¹⁶, ustawie z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów¹⁷, ustawie z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym¹⁸. Dodatkowo istotne są wytyczne odpowiednich instytucji nadzoru (rekomendacje Komisji Nadzoru Bankowego, rekomendacje Komisji Nadzoru Finansowego) oraz akty o charakterze samoregulacyjnym (Zasady Dobrej Praktyki Bankowej¹⁹, a także Kanon Dobrych Praktyk Rynku Finansowego)²⁰.

¹³ Por. E. Rutkowska-Tomaszewska, *Naruszenie obowiązków informacyjnych banków w prawie umów konsumenckich*, Wolters Kluwer 2009.

¹⁴ Dyrektywa 2014/17/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 lutego 2014 r. w sprawie konsumenckich umów o kredyt związanych z nieruchomością mieszkalną (Dz. Urz. UE L 60 z dnia 28.02.2014), dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym (Dz. Urz. L 149 z dnia 11.06.2005), dyrektywa 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego (Dz. Urz. UE L 319 z dnia 5.12.2007), dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki (Dz. Urz. UE L 133 z dnia 22.05.2008), dyrektywa 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych (Dz. Urz. UE nr L 145 z dnia 30.04.2004), dyrektywa Komisji 2006/73/WE z dnia 10 sierpnia 2006 r. wprowadzającą środki wykonawcze do dyrektywy 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do wymogów organizacyjnych i warunków prowadzenia działalności przez przedsiębiorstwa inwestycyjne oraz pojęć zdefiniowanych na potrzeby tejże dyrektywy (Dz. Urz. UE L 241/26 z dnia 02.09.2006).

¹⁵ Dz. U. z 2014 r. poz. 1497, z późn. zm.

¹⁶ Dz. U. z 2016 r. poz. 174, z późn. zm.

¹⁷ Dz. U. z 2015 r. poz. 184, z późn. zm.

¹⁸ Dz. U. poz. 1206, z późn. zm.

¹⁹ https://zbp.pl/public/repozytorium/dla_konsumentow/rekomendacje/KEB_final_WZ.pdf

Zgodnie z art. 24 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów, zakazane jest stosowanie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, czyli godzących w te interesy, sprzecznych z prawem lub dobrymi obyczajami zachowań przedsiębiorcy, np. naruszanie obowiązku udzielania konsumentom rzetelnej, prawdziwej i pełnej informacji. Z przepisem tym związana jest regulacja art. 69 ust. 2 pkt 5 Prawa bankowego, w myśl której umowa kredytu powinna być zawarta na piśmie i określać w szczególności wysokość oprocentowania kredytu i warunki jego zmiany.

Zalecenie przedstawiania kredytobiorcom odpowiednich informacji było zawarte w Rekomendacji S Komisji Nadzoru Bankowego dotyczącej dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie, wydanej w 2006 r.²⁰ Zgodnie z rekomendacją nr 19, „bank powinien dłożyć wszelkich starań, aby przekazywane klientom informacje były zrozumiałe, jednoznaczne i czytelne.” (punkt 5.1). Rekomendacja ta została uszczegółowiona w podpunktach 1-8. Stosownie do pkt 5.1.1, „dotyczy to informacji przedstawianych zarówno przed, jak i po podpisaniu umowy. Bank powinien uwzględniać poziom wiedzy klienta, który w większości przypadków nie jest specjalistą z dziedziny bankowości”. Z kolei zawarta w tym dokumencie rekomendacja nr 20 zalecała „w relacjach z klientami, w obszarze działalności związanej z ekspozycjami kredytowymi zabezpieczonymi hipotecznie, bank powinien stosować zasady profesjonalizmu, rzetelności, staranności oraz najlepszej wiedzy” (punkt 5.2) i dookreślała, że „w każdej umowie, która dotyczy walutowych ekspozycji kredytowych powinny znaleźć się co najmniej zapisy dotyczące: sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego, w szczególności, wyliczana jest wartość rat kapitałowo-odsetkowych” (pkt 5.2.2 lit. c).

Wymagania informacyjne formułowane w odniesieniu do poszczególnych usług, świadczonych na rzecz konsumentów, prowadzą *de facto* do ograniczenia, podnoszonej często przez przeciwników regulacji takich jak przedmiotowy projekt, zasady swobody umów. Tymczasem, w trakcie prac nad projektem, Kancelaria Prezydenta RP otrzymywała wiele sygnałów o tym, że pośrednicy finansowi i pracownicy banków lekceważyli obowiązki informacyjne, w tym wyjaśnienie konsekwencji wynikających ze stosowania tabel kursowych banków do wyliczania wysokości kapitału uruchomianego kredytu i rat jego spłaty.

Spoleczne konsekwencje trudności w obsłudze kredytów odnoszonych do walut obcych

Kredyt hipoteczny odnoszony do waluty obcej (przede wszystkim do franka szwajcarskiego) był w poprzedniej dekadzie bardziej dostępny i tańszy niż kredyt w złotych. Stał się atrakcyjny dla gospodarstw domowych, których członkowie, ze swej natury, mają ograniczoną wiedzę na temat ryzyka finansowego. Kredyt związany z frankiem szwajcarskim był przedstawiany jako bezpieczny, bo oferowany „w najbardziej stabilnej walucie świata”.

Należy stwierdzić, że trudności spowodowane wzrostem kursów walut w kontekście obsługi kredytów wpłynęły na zmniejszenie zaufania obywateli do instytucji zaufania publicznego, za jakie zwykle się uważały banki. Ponadto, ograniczone lub spóźnione oddziaływanie instytucji

²⁰ https://rf.gov.pl/files/442__203__Kanon_Dobrych_Praktyk_Rynku_Finansowego.pdf

²¹ https://www.knf.gov.pl/Images/rekomendacja_s_tcm75-8566.pdf

regulacyjnych i nadzorczych wywołało spadek zaufania obywateli do państwa. W ocenie projektodawcy, wszystkie wymienione podmioty winny solidarnie starać się o zmianę ukształtowanego w ten sposób wizerunku.

Wysokość „spreadów” wpływała wymiennie na wysokość każdej raty i zwiększała obciążenie kredytobiorcy. Na przestrzeni lat, kwoty z tego tytułu stanowiły znaczące obciążenie dla gospodarstw domowych, a ich uszczerbek powodował brak możliwości finansowania innych potrzeb.

Do Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wpływają listy osób borykających się z codziennymi problemami w spłacie rat kredytu oraz osób, które już utraciły swój majątek, a często także rodziny i zdrowie. Wystąpienia te bywają bardzo emocjonalne i obrazują tragiczny los wielu Polek i Polaków. Nie można od tego abstrahować, rozważając prawny i finansowy wymiar przedkładanego projektu regulacji. Zaproponowane rozwiązanie, które wpłynie na obniżenie kosztów obsługi kredytów, może także, przynajmniej w pewnym zakresie, ograniczyć negatywne skutki społeczne związane z problemami osób posiadających kredyty walutowe.

Nie bez znaczenia dla oceny ryzyka związanego z kredytami odnoszonymi do walut obcych pozostaje w końcu linia orzecznicza sądów w sprawach indywidualnych oraz w postępowaniach z pozwów zbiorowych, dotyczących stosunków prawnych wynikających z umów kredytowych. Ciągłe wzrasta liczba sporów sądowych inicjowanych przez konsumentów poszkodowanych przez nieuczciwe praktyki banków, prowadzonych zarówno na drodze powództw indywidualnych, jak i w trybie ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym²². W tym drugim przypadku czynne wsparcie dla kredytobiorców wyrażają miejscy lub powiatowi rzecznicy konsumentów. Według dostępnych informacji, obecnie w toku są grupowe postępowania przeciwko Bankowi Millennium S.A. (pozew zbiorowy o klauzule waloryzacyjne oraz pozew zbiorowy o ubezpieczenie niskiego wkładu), mBank S.A. (pozew zbiorowy o klauzule waloryzacyjne/unieważnienie umowy kredytu), Getin Noble Bank S.A. (pozew zbiorowy o klauzule waloryzacyjne/unieważnienie umowy kredytu), BPH S.A. (pozew zbiorowy o klauzule waloryzacyjne), PKO BP S.A. (pozew zbiorowy o klauzule waloryzacyjne), Credit Agricole Bank Polska S.A. (pozew zbiorowy o ubezpieczenie niskiego wkładu). Pokazuje to skalę traktowania przez klientów praktyk bankowych jako nieuczciwych.

Dotychczasowe działania naprawcze

Nieprawidłowości wynikające z samodzielnego ustalania przez banki kursu waluty spowodowały, że już w 2008 r. Komisja Nadzoru Finansowego wydała Rekomendację S (II) dotyczącą dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie.

Zgodnie z pkt 5.2.4 Rekomendacji, „na wniosek klienta bank powinien dokonać zmiany sposobu spłaty kredytu indeksowanego do waluty w taki sposób, aby spłata następowała w walucie indeksacyjnej. Zmiana sposobu spłaty powinna dotyczyć wszystkich rat od daty

²² Dz. U. z 2010 r. poz. 44.

zmiany umowy. Bank nie może ograniczać w umowie kredytu możliwości pozyskania przez klienta waluty przeznaczonej na spłatę kredytu do zakresu usług oferowanych przez bank.”.

Do dnia 26 sierpnia 2011 r., tj. do daty wejścia w życie ustawy antyspreadowej, spread walutowy nie był jednak przedmiotem szczególnej regulacji ustawowej. Jak wskazano w uzasadnieniu ustawy antyspreadowej, „spread walutowy jest jedyną na rynku kredytowym swego rodzaju ukrytą prowizją, której kredytobiorca nie może ani obliczyć ani skontrolować”²³. Zgodnie z brzmieniem art. 69 ust. 2 pkt 4a Prawa bankowego, wprowadzonym ww. ustawą, w przypadku umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska szczegółowe zasady określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych, oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu, powinna określać umowa kredytu. Oznacza to, że kredytobiorca już na etapie umowy kredytowej powinien być odpowiednio poinformowany przez bank o istotnych dla niego zasadach związanych ze spłatą kredytu. Jak zaznacza się w literaturze, przed dokonaniem ww. nowelizacji Prawa bankowego, w przypadku kredytów indeksowanych lub denominowanych do walut obcych nieuregulowana była kwestia ustalania wysokości tzw. spreadu walutowego, czyli różnicy płaconej pomiędzy kursem kupna a kursem sprzedaży waluty w danym banku, przy czym sposób ustalania wysokości spreadu walutowego nie był również określony w samych umowach kredytowych²⁴.

Ustawa antyspreadowa rozwiązała problem spreadów tylko w pewnym zakresie. Zgodnie z art. 4 tej ustawy, w przypadku kredytów lub pożyczek pieniężnych zaciągniętych przez kredytobiorcę lub pożyczkobiorcę przed dniem wejścia w życie ustawy (tj. 26 sierpnia 2011 r.), ma zastosowanie art. 69 ust. 2 pkt 4a oraz art. 75b Prawa bankowego, w stosunku do tych kredytów lub pożyczek pieniężnych, które nie zostały całkowicie spłacone – do tej części kredytu lub pożyczki, która pozostała do spłacenia. W tym zakresie banki zostały zobowiązane do dokonania, bezpłatnie, stosownej zmiany umowy kredytowej lub umowy pożyczki.

II. POTRZEBA I CEL PROJEKTOWANEJ REGULACJI

Celem projektowanej ustawy jest eliminacja skutków pobierania od konsumentów nienależnego świadczenia w postaci nadmiernie wysokich spreadów walutowych. Umowy kredytów hipotecznych indeksowanych oraz denominowanych do walut obcych zazwyczaj były zawierane na realizację przez konsumentów podstawowych celów bytowych, takich jak: zakup mieszkania, domu lub działki pod budowę domu. Kredyty te opiewały zatem na wysokie sumy i, co za tym idzie, szkody, jakie powstały po stronie konsumentów w związku ze stosowaniem spreadów bankowych, są znaczne. Opisany cel można osiągnąć wyłącznie

²³ Uzasadnienie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo bankowe, druk nr 4381, archiwum Sejmu VI kadencji, www.sejm.gov.pl.

²⁴ Por. Z. Ofiarski, Komentarz do art. 69 – Prawo bankowe. Komentarz LEX 2013.

poprzez ustawowe zobowiązanie do dokonania zwrotu niektórych świadczeń wynikających z umów kredytu i pożyczki, jako świadczeń pobranych nienależnie, na mocy klauzul preferujących jedną ze stron i wyposażających ją w prawo samodzielnego ustalania wysokości zobowiązania drugiej. Zwracane środki pomniejszałyby wysokość kapitału pozostałego kredytobiorcy do spłaty, więc ułatwiały bieżącą obsługę kredytu, a w przypadku umów kredytowych, które już wygasły, byłoby wypłacane kredytobiorcom.

Należy podkreślić, że problem spreadów zastosowanych przy uruchomieniu umów zawartych do dnia 26 sierpnia 2011 r. oraz dodawanych przy przyjmowaniu wpłat rat, opłat i prowizji nie został do chwili obecnej rozwiązany. Nie można obojętnie traktować nieprawidłowości, jakie miały w tym zakresie miejsce przez kilka wcześniejszych lat. Nieprawidłowości te są wskazywane przez kolejne orzeczenia sądów i – zdaniem projektodawcy – tylko kolejna ustawa może je usunąć. Konieczne jest zobowiązanie instytucji kredytowych do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z tytułu stosowania spreadów ustalanych jednostronnymi decyzjami.

Należy wskazać również na obowiązki państwa i jego organów płynące z art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, który stanowi, że „władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.”.

Wprowadzana regulacja, oprócz podstawowego celu jaki realizuje, tj. dokonania zwrotu spreadów, uwzględnia również to, że konieczne jest, aby:

- z jednej strony, wynagrodzić konsumentom utratę potencjalnych korzyści finansowych związanych z brakiem możliwości inwestowania przez dłuższy czas środków finansowych nienależnie pobranych przez bank,
- z drugiej strony, dopuścić godziwe wynagrodzenie banku z tytułu przeprowadzenia operacji kupna – sprzedaży waluty na rynku.

Należy zwrócić uwagę, że istnieją już w prawie polskim precedensy, jeżeli chodzi o ustawową interwencję państwa w stosunku prawne trwające lub nawet wygasłe, w celu ochrony konsumentów. Przykładem korygującego działania państwa w obszarze kredytów hipotecznych denominowanych lub indeksowanych do walut obcych była, wspomiana już, „ustawa antyspreadowa”.

Wejście w życie projektowanej regulacji wpłynie na warunki dotychczas zawartych umów pomiędzy konsumentami, którzy zaciągnęli kredyt zabezpieczony hipotecznie odnoszony do waluty obcej, a instytucjami finansowymi – bankami, co oznacza, że tym samym ograniczy swobodę umów, a dokładniej jeden z jej ważnych elementów – swobodę kształtowania treści umowy.

W ocenie projektodawcy, ograniczenie to jest w omawianym przypadku dopuszczalne ze względu na ważny interes publiczny (art. 22 Konstytucji RP) oraz zgodne z zasadą proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). Celem regulacji jest przede wszystkim zagwarantowanie konstytucyjnej zasady ochrony konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (art. 76 Konstytucji RP), zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji RP), zasady ochrony rodziny (art. 18 Konstytucji RP) oraz zasady realizacji

polityki sprzyjającej zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych obywateli (art. 75 Konstytucji RP).

Opisano już negatywny charakter niektórych praktyk bankowych w zakresie wykorzystania własnych kursów walut do ustalania zobowiązań kredytobiorców. Uznając, że kredyty indeksowane i denominowane do walut obcych zawierają w sobie elementy stanowiące przejaw nieuczciwych praktyk rynkowych, władze publiczne, na mocy Konstytucji RP, są zobowiązane do ochrony kredytobiorców.

Z zasadą sprawiedliwości społecznej związany jest obowiązek ochrony bezpieczeństwa socjalnego obywateli. Uznając, że stosowanie nieuczciwych praktyk rynkowych w zakresie kredytów odnoszonych do walut obcych mogło, i niestety często naruszało, bezpieczeństwo socjalne wielu polskich rodzin, władze publiczne, na mocy Konstytucji RP, są zobowiązane do wdrożenia rozwiązań minimalizujących ten negatywny wpływ.

Przez lata polityka sektora publicznego na rzecz indywidualnych inwestycji mieszkaniowych była bardzo ograniczona. Obywatele zostali pozostawieni sami sobie w zakresie pozyskania finansowania na zakup i budowę mieszkań i domów. Pozbawieni zostali także podstawowej ochrony ze strony państwa na rynku finansowania mieszkań. Kredytowanie bankowe, jako podstawowa forma pozyskiwania środków na nabycie nieruchomości, okazało się rozwiązaniem niedoskonałym, gdyż pozwoliło na wieloletnią „bierność” państwa. Jednocześnie „spekulacyjny” rynek nieruchomości generował cykle koniunkturalne, po których wzrastało zadłużenie i bankructwa gospodarstw domowych. Abstrahując od konieczności prowadzenia w nadchodzących latach aktywnej i skutecznej polityki sprzyjającej zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych obywateli, w ocenie projektodawcy, przedkładany projekt wpisuje się także w realizację polityki sprzyjającej zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych obywateli. Negatywne skutki społeczne wynikające z warunków umów odnoszonych do walut obcych dotyczą nie tylko kredytobiorców i ich domowników, ale całe polskie rodziny. Zmniejszenie obciążeń związanych z obsługą kredytu o wartość nienależnie pobranych świadczeń powinna wpłynąć pozytywnie na ich sytuację.

Zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2006 r., sygn. akt P 10/06, „zasada proporcjonalności wyrażona w art. 31 ust. 3 Konstytucji nakazuje, aby spośród skutecznych środków ograniczających korzystanie z wolności i praw wybierać środki najmniej uciążliwe dla jednostki. Przepis wprowadzający ograniczenie jest niezgodny z Konstytucją, jeżeli te same efekty można osiągnąć za pomocą środków, które w mniejszym zakresie ograniczają korzystanie z wolności lub prawa podmiotowego”. Zdaniem projektodawcy, zobligowanie do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z tytułu stosowania „spreadów” jest jedynym sposobem przywrócenia sprawiedliwości społecznej w ramach umów kredytowych odnoszonych do walut obcych, w których mieliśmy do czynienia z nierównością stron, spowodowaną jednostronnym kształtowaniem warunków umownych.

Odrębnie należy rozważyć problem zgodności projektowanych rozwiązań z art. 2 Konstytucji RP i, wynikającymi z zasady państwa prawnego, zasadami niedziałania prawa wstecz oraz ochrony praw nabytych. W omawianej sytuacji projektodawca zakłada, że prawa nabyte w przeszłości w drodze zawartej umowy mogą być na nowo ukształtowane (kolizja z zasadą ochrony praw nabytych). Ochrona zasady praw nabytych nie jest absolutna,

a ingerencję w treść stosunku prawnego łączącego strony w omawianych sytuacjach uzasadnia dbałość o inne konstytucyjne wartości, takie jak: ochrona konsumenta przed niewłaściwymi praktykami rynkowymi (art. 76 Konstytucji RP), zasada sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji RP), zasada ochrony rodziny (art. 18 Konstytucji RP) oraz zasada realizacji polityki sprzyjającej zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych obywateli (art. 75 Konstytucji RP). Na dopuszczalność ingerencji w treść stosunku prawnego wskazuje np. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 maja 2001 r., sygn. akt K 19/00, w uzasadnieniu którego stwierdzono: „(...) ogólna zasada państwa prawnego i wynikające z niej zasady chroniące bezpieczeństwo prawne, zaufanie do państwa i prawa oraz prawa nabyte nie oznaczają generalnego zakazu zmiany obowiązujących przepisów. Dotyczy to zwłaszcza tych dziedzin życia społecznego, które podlegają szybkim zmianom faktycznym, jak to ma obecnie miejsce w gospodarce. Wymienionych zasad nie można rozumieć jako nakazu niezmienności prawa i zakazu ingerencji ustawodawcy w stosunki prawne rozciągnięte w czasie. Zasady te wyznaczają natomiast warunki, od których zależy ocena dopuszczalności zmian stanu prawnego.”.

Z kolei w wyroku z 7 lutego 2001 r., sygn. akt K 27/00, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, iż „ryzyko związane z wszelką działalnością gospodarczą obejmuje również ryzyko niekorzystnych zmian systemu prawnego”. Ponadto, podjęta przez projektodawcę ingerencja w zawarte umowy kredytowe, pozostaje w odpowiedniej proporcji do zamierzonego celu.

Na podstawie ograniczonych danych, jakimi dysponował projektodawca, dokonano szacunkowego obliczenia konsekwencji finansowych proponowanej ustawy dla kredytodawców. Przy założeniu, że wszyscy kredytobiorcy uprawnieni do skorzystania z projektowanej ustawy złożą wnioski o pomniejszenie kapitału lub wypłatę, przy zachowaniu wszystkich warunków określonych ustawą, łączne koszty dla kredytodawców powinny wynieść około 3,6 – 4 mld złotych. Aktualnie nie jest możliwe określenie finalnego kosztu rozwiązania ustawowego dla kredytodawców, gdyż ostatecznie ukształtuje się on w zależności od liczby skutecznych wniosków złożonych przez konsumentów. Nie można także określić terminów faktycznego ponoszenia kosztów, gdyż będą one uzależnione od czasu, w jakim będą składane wnioski. Nie zakłada się wpływu ustawy na dochody i wydatki sektora finansów publicznych.

Prace Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej już w trakcie kampanii prezydenckiej jak również po objęciu urzędu, kilkakrotnie podkreślał potrzebę rozwiązania problemu kredytów odnoszonych do walut obcych, jako zagrażającego bezpieczeństwu finansowemu państwa i powodującego negatywne konsekwencje społeczne. Podkreślał w szczególności niesprawiedliwość mechanizmów, które pozwalały kredytodawcom na dowolne kształtowanie stosowanych spreadów walutowych. Jesienią 2015 r. Kancelaria Prezydenta RP zintensyfikowała prace nad projektem regulacji. Od października do grudnia 2015 r. odbyła się seria spotkań z przedstawicielami strony społecznej, którzy zaprezentowali swoje oczekiwania odnośnie przyszłej ustawy oraz okoliczności uzasadniające jej uchwalenie. Reprezentanci organizacji kredytobiorców zaproponowali także możliwe do wdrożenia, ich

zdaniem, narzędzia prawne służące rozwiązaniu problemu. Ze względu na fakt, iż w ocenie Kancelarii Prezydenta RP, część z zaproponowanych rozwiązań była trudna do zaakceptowania w kontekście zgodności z Konstytucją RP, w dniu 15 stycznia 2016 r. Kancelaria Prezydenta RP zaproponowała własną koncepcję regulacji w postaci projektu ustawy. Projekt był przedmiotem opinii formułowanych tak w mediach, jak i korespondencji kierowanej do Kancelarii Prezydenta RP. Potencjalne skutki finansowe jej wdrożenia przedstawił w lutym 2016 r. Narodowy Bank Polski w corocznym „Raportu o stabilności systemu finansowego”. Zaproponowane rozwiązanie było także przedmiotem oceny Komisji Nadzoru Finansowego.

Mając na uwadze bogactwo opinii o charakterze prawnym i ekonomicznym, zgłoszonych do styczniowej koncepcji, Szef Kancelarii Prezydenta RP powołał w dniu 8 kwietnia 2016 r. Zespół do spraw wypracowania zmian i uzupełnień w propozycji projektu ustawy o sposobach przywrócenia równości stron niektórych umów kredytu i umów pożyczki.

Należy podkreślić, że równoległe z dialogiem prowadzonym ze stroną społeczną, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej kontynuowała rozmowy z przedstawicielami sektora bankowego. W czasie prac nad projektem odbyła się seria spotkań z delegacją Związku Banków Polskich i prezesami zarządów wielu banków funkcjonujących w Polsce, a ponadto osoby zarządzające bankami uczestniczyły także, na równych prawach ze stroną społeczną, w debacie zorganizowanej przez Kancelarię Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 9 czerwca 2016 r. pt. „Odpowiedzialne rozwiązanie problemu kredytów walutowych”. Debata ta stanowiła publiczne podsumowanie wszystkich dotychczasowych działań, w trakcie którego doszło do wysłuchania argumentów wszystkich uczestników procesu tworzenia regulacji: instytucji publicznych, organizacji kredytobiorców i sektora bankowego.

III. UZASADNIENIE ZMIAN ZAWARTYCH W PROJEKCIE USTAWY

Zakres przedmiotowy ustawy

Art. 1 projektu ustawy określa zakres przedmiotowy ustawy. Zgodnie z jego brzmieniem, przepisy ustawy mają zastosowanie do umów o kredyt indeksowany i umów o kredyt denominowany oraz do umów o pożyczkę indeksowaną i umów o pożyczkę denominowaną. Zakresem ustawy są objęte kredyty oraz pożyczki indeksowane lub denominowane do walut obcych.

W zdecydowanej większości, umowy zawierające klauzule indeksacyjne były umowami kredytowymi, ale w praktyce bankowej zdarzały się również takie umowy pożyczki. Ze względu na fakt, że konstrukcja klauzul indeksacyjnych i denominacyjnych była w obu tych umowach taka sama, byłoby nieuzasadnione objęcie zakresem ustawy tylko umów kredytowych, z wyłączeniem umów pożyczki. Należy również zaznaczyć, iż w praktyce występowały także sytuacje, gdy umowa była nazywana umową pożyczki, natomiast jej konstrukcja, z prawnego punktu widzenia, kwalifikuje ją jako umowę kredytu w rozumieniu

art. 69 Prawa bankowego.

Warunkiem objęcia ww. umów kredytu i pożyczki zakresem ustawy jest wymóg ustanowienia dla danej umowy zabezpieczenia w postaci hipoteki na nieruchomości. Zabezpieczenie na nieruchomości może dotyczyć jednej lub większej liczby nieruchomości. Ustawa nie ogranicza się przy tym do przypadków, w których zabezpieczenie ustanawiane jest tylko i wyłącznie na nieruchomości, której zakup był kredytowany przez udzielony kredyt lub pożyczkę. Mając na względzie różnorodność stosunków prawnych, w tym pojawiające się sytuacje zmiany przedmiotu zabezpieczenia, z perspektywy objęcia zakresem ustawy nie ma znaczenia, czy przedmiotem zabezpieczenia umowy jest ta sama nieruchomość, która stanowiła jej zabezpieczenie w dniu podpisania umowy, czy też nieruchomość ta została umownie zastąpiona inną nieruchomością. Istotne jest natomiast to, aby w dniu złożenia przez konsumenta wniosku o zwrot spreadu, spełniona była przesłanka istnienia zabezpieczenia hipotecznego umowy.

Celem wprowadzenia ograniczenia w postaci kryterium zabezpieczenia hipotecznego jest objęcie zakresem ustawy kredytów, które co do zasady służyły zakupowi mieszkania, domu lub działki, czyli miały zaspokoić potrzeby mieszkaniowe konsumenta. Zabezpieczenie w postaci ustanowienia hipoteki mogło mieć miejsce również w przypadku kredytów, które nie były zaciągane w związku z zakupem mieszkania bądź innej nieruchomości na cele mieszkaniowe, ale liczba takich przypadków nie jest znacząca. W zdecydowanej większości osoby fizyczne ustanawiały zabezpieczenie na nieruchomości wówczas, gdy dokonywały zakupu tej nieruchomości w celu zaspokojenia swoich potrzeb mieszkaniowych. Należy również dodać, że kryterium zabezpieczenia hipotecznego kredytu jest kryterium obiektywnym i stosunkowo łatwym do weryfikacji, co też ma znaczenie, jeżeli chodzi o stosowanie przepisów ustawy.

Objaśnienie pojęć ustawowych

Art. 2 projektu ustawy wprowadza definicje podstawowych pojęć używanych w treści ustawy. Definiuje on takie określenia jak: faktyczny kurs wymiany, konsument, kredyt denominowany, kredyt indeksowany, kredytodawca, pożyczka denominowana, pożyczka indeksowana, rata, transza, umowa kredytu, umowa pożyczki i waluta obca.

Definicja kredytu denominowanego i kredytu indeksowanego

Pojęcia kredytu denominowanego i kredytu indeksowanego, mimo ich wprowadzenia przez ustawę antyspreadową do art. 69 ust. 2 i 3 Prawa bankowego, nie zostały dotychczas zdefiniowane przez ustawodawcę. Mają one jednak kluczowe znaczenie z punktu widzenia istoty niniejszej ustawy, służą bowiem m.in. precyzyjnemu określeniu jej zakresu przedmiotowego. Wobec powyższego, w celu uniknięcia ewentualnych wątpliwości interpretacyjnych, w art. 2 pkt 4 i 5 projektu sformułowano ich definicje.

Kredyt denominowany określono jako kredyt udzielony w walucie obcej, który został wypłacony w walucie polskiej, bez względu na użyte w umowie kredytu określenie kredytu. Z kolei kredyt indeksowany – jako kredyt udzielony w walucie polskiej, który zgodnie z umową kredytu stanowi równowartość określonej ilości waluty obcej lub jest indeksowany

lub waloryzowany do waluty obcej, bez względu na użyte w umowie kredytu określenie kredytu. W przypadku tej ostatniej definicji jest istotny również inny aspekt – na konstrukcji kredytu indeksowanego opiera się także kredyt waloryzowany. Z prawnego punktu widzenia konstrukcje te są zatem tożsame. Zdecydowana większość kredytów objętych ustawą to kredyty indeksowane w rozumieniu ustawy. O charakterze kredytu dla potrzeb ustawy nie decyduje nazwa przyjęta w umowie kredytowej, gdyż w wielu przypadkach kredyty indeksowane były nazywane kredytami denominowanymi w rozumieniu ustawy. Wejście w życie ustawy spowoduje, że kredytodawcy będą zobowiązani do ponownej kwalifikacji prawnej kredytów indeksowanych oraz denominowanych.

Definicja konsumenta

Na potrzeby niniejszego projektu ustawy, art. 2 projektu wprowadza również rozszerzoną definicję konsumenta. Zgodnie z projektowaną definicją, konsumentem jest konsument w rozumieniu przepisów Kodeksu cywilnego, a także osoba fizyczna prowadząca jednoosobowo działalność gospodarczą, jeżeli nie dokonywała odpisów amortyzacyjnych od nieruchomości, na której nabycie zaciągnęła kredyt indeksowany lub kredyt denominowany, i nie zaliczała do kosztów uzyskania przychodu z prowadzonej działalności gospodarczej odsetek i innych obciążeń z tytułu umowy kredytu.

Celem rozszerzenia definicji konsumenta jest stworzenie możliwości skorzystania z ustawy również tym osobom, które zawarły umowy kredytowe w ramach prowadzonej przez siebie jednoosobowej działalności gospodarczej, na zakup nieruchomości faktycznie wykorzystywanych w celach prywatnych. Często osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą mogła wziąć kredyt tylko jako przedsiębiorca, a nie jako konsument. Praktyki takie miały miejsce w sytuacjach, gdy kredytodawca posiadał wiedzę o fakcie prowadzenia przez daną osobę działalności gospodarczej, a osoba ta chciała zaciągnąć kredyt na zakup mieszkania bądź domu, w celu zaspokojenia swoich potrzeb mieszkaniowych. Aby nie pozostawiać takich przypadków poza zakresem projektowanej ustawy, proponuje się rozwiązanie wskazanego problemu poprzez rozszerzenie, na potrzeby tej ustawy, definicji konsumenta.

Z drugiej strony, nie do zaakceptowania byłaby również sytuacja, gdy osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą, która z tytułu zaciągnięcia kredytu indeksowanego lub denominowanego, korzystała, w ramach tej działalności, z pewnych przywilejów fiskalnych, zarazem korzystałaby z uprawnień przewidzianych przedmiotową ustawą. Chodzi o przypadki, w których taka osoba dokonywała odpisów amortyzacyjnych od nieruchomości, na której nabycie zaciągnęła kredyt, lub zaliczała do kosztów uzyskania przychodu z prowadzonej działalności gospodarczej odsetki i inne obciążenia z tytułu umowy tego kredytu. Jeżeli zaciągnęła ona wskazany kredyt w ramach prowadzonej działalności gospodarczej i korzystała z przywilejów podatkowych wynikających z tego faktu, nie może być traktowana jako konsument, z punktu widzenia projektu ustawy.

Należy podkreślić, że projekt ustawy obejmuje swym zakresem podmiotowym konsumentów z uwagi na ich szczególny status zarówno w polskim, jak i w europejskim systemie prawnym, oraz przyznaną im szczególną ochronę w relacjach z podmiotami działającymi na rynku usług finansowych w sposób profesjonalny.

Art. 3 projektu ustawy ma natomiast charakter techniczny. W celu zapobieżenia odwoływaniu się w dalszej treści ustawy do pojęć umowy pożyczki, pożyczki indeksowanej i denominowanej, w przepisie tym wprowadzono regulację, w myśl której ilekroć w ustawie jest mowa o umowie kredytu, kredycie indeksowanym i kredycie denominowanym, należy przez to rozumieć także umowę pożyczki, pożyczkę indeksowaną oraz pożyczkę denominowaną.

Zakres przedmiotowy ustawy

Zakresem projektu ustawy zostały objęte umowy kredytu indeksowanego i kredytu denominowanego oraz umowy pożyczki indeksowanej i pożyczki denominowanej, zawarte od dnia 1 lipca 2000 r. do dnia 26 sierpnia 2011 r. Jak już wspomniano, z dniem 26 sierpnia 2011 r. weszła w życie ustawa antyspreadowa, która dokonała m.in. nowelizacji art. 69 Prawa bankowego, umożliwiając spłacanie kredytu w walucie. Wskazana ustawa wprowadziła również zakaz obciążania kredytobiorców dodatkowymi kosztami związanymi ze skorzystaniem z tej możliwości. Banki nie mogły uzależnić wykonania przez kredytobiorcę uprawnienia, o którym mowa w art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, od wprowadzenia dodatkowych ograniczeń, w szczególności nie mogły zobowiązać kredytobiorcy do nabywania waluty przeznaczonej na spłatę rat kredytu, jego całości lub części, od określonego podmiotu. Otwarcie i prowadzenie rachunku, o którym mowa w art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, zostało ustawowo zwolnione od opłat w przypadku, gdy kredytobiorcą jest konsument w rozumieniu Kodeksu cywilnego. Od daty wejścia wskazanej ustawy w życie kredytobiorcy, mogli dokonywać zakupu waluty obcej na rynku walutowym lub korzystać nadal z możliwości zakupu waluty u kredytodawcy. W związku ze stworzeniem możliwości spłaty rat kredytu przez kredytobiorcę bezpośrednio w walucie obcej, kredytobiorca zyskiwał prawo do nabycia tej waluty po innym kursie wymiany aniżeli ten, który był oferowany przez banki. Nie był już więc zobligowany do ponoszenia kosztów marży banku związanej ze sprzedawaną mu walutą obcą, tj. spreadu walutowego. W związku z powyższym, brak jest uzasadnienia, aby wobec stworzenia przez ustawodawcę możliwości samodzielnego i *de facto* tańszego nabywania waluty na rynku przez kredytobiorcę, przyznawać mu uprawnienie do zwrotu nadpłaconego spreadu po dacie wejścia w życie ustawy antyspreadowej. Umożliwienie wyboru sposobu nabywania waluty obcej w celu spłaty kredytu nie oznacza jednak, że stosowanie przez kredytodawców, przy spłatach rat kredytu, jednostronnie ustalanego spreadu jest pozbawione wad prawnych.

Ustawa zakłada, że spread, jeżeli już był pobierany, powinien być określony w godziwej relacji do wysokości spreadów, jakie są pobierane w praktyce rynkowej. W przypadku, gdy bank pobierał spread, to poza tym, że powinien on być określony w sposób umożliwiający konsumentowi ustalenie jego wysokości, to powinien być także ustalony w wysokości godziwej w stosunku do konsumenta. W opinii projektodawcy, przewidziany w projekcie ustawy spread, w wysokości 0,5% odchylenia, odpowiednio, od kursu kupna lub sprzedaży danej waluty ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski, spełnia kryterium godziwości, pozwalając kredytodawcy otrzymać wynagrodzenie za dokonanie, odpowiednio, wypłaty kredytu oraz przyjęcie jego spłaty.

Celem wprowadzenia ustawowego obowiązku zwrotu pobranej przez banki nadwyżki nad spreadem określonym w projekcie jest stworzenie mechanizmu ułatwiającego uzyskanie przez konsumentów zwrotu nienależnie pobranych od nich świadczeń. Biorąc pod uwagę to, że negatywny wpływ spreadów, tak przy wypłacie kredytu, jak również przy spłacie jego rat, nie został do dnia dzisiejszego usunięty, konieczne jest wprowadzenie rozwiązań umożliwiających konsumentom odzyskanie bezprawnie pobranych od nich świadczeń.

Z uwagi na różnice w konstrukcji stosowania spreadu przy uruchomieniu kredytu, w przypadku umów kredytu indeksowanego oraz denominowanego, zostały wprowadzone odpowiednie opisy określające przypadki, w których ustawodawca przewiduje powstanie obowiązku zwrotu spreadu.

Przy kredycie indeksowanym, przepisy ustawy będą miały zastosowanie, jeżeli podczas udzielania tego kredytu, w celu określenia ilości waluty obcej, do której indeksowany jest kredyt, zastosowano niższy kurs wymiany waluty polskiej na walutę obcą, do której indeksowany jest kredyt, niż 99,5% kursu sprzedaży waluty obcej, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano określenia ilości waluty obcej przy udzielaniu kredytu. W przypadku kredytu denominowanego, ustawa znajdzie zastosowanie, jeżeli przy udzielaniu tego kredytu w celu określenia wartości wypłaty kwoty kredytu lub jego transz w walucie polskiej, zastosowano niższy kurs wymiany waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, na walutę polską, niż 99,5% kursu kupna powyższej waluty obcej, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano przeliczenia kwoty tego kredytu lub jego transz na walutę polską.

Poza spreadem stosowanym przy wypłacie kredytu, banki stosowały ustalany przez siebie spread walutowy również przy spłacie rat kredytu oraz wnoszonych przez klientów różnego rodzaju opłatach czy prowizjach.

W art. 111 ust. 1 pkt 2 Prawa bankowego jest mowa o stawkach prowizji i wysokości pobieranych opłat, jednakże pojęcia te nie zostały zdefiniowane ustawowo. Generalnie uznaje się, że prowizje dotyczą udzielenia kredytu, tzn. czynności przygotowawczych, jak np. rozpoznania złożonego przez klienta wniosku o udzielenie kredytu, przygotowania umowy itp., a także wcześniejszej spłaty kredytu.

W orzecznictwie wskazuje się²⁵, w ślad ze definicjami językowymi, że „opłata” to określona kwota pieniężna wypłacana za pewne świadczenia, czynności, usługi, za prawo do czegoś²⁶, natomiast „prowizja” to procentowe wynagrodzenie za pośrednictwo w jakiejś transakcji handlowej²⁷. Przez „opłatę” rozumie się świadczenie pieniężne, w zamian za które podmiot ją uiszczający ma prawo żądać usługi, towaru lub działania. Swym charakterem opłata jest zbliżona do ceny, choć różnic między tymi dwiema kategoriami niektórzy dopatrują się w ekwiwalentności ceny i nieekwiwalentności opłaty²⁸. Pojęcie „prowizji” jest natomiast definiowane jako rodzaj wynagrodzenia za świadczone usługi, tradycyjnie i zwyczajowo

²⁵ Por. min. wyrok Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumenta z dnia 14 grudnia 2010 r., sygn. akt XVII AmC 426/09.

²⁶ Tak min. Słownik Języka Polskiego PWN, pod red. M. Szymczaka, Warszawa 1979, t. II, s. 529.

²⁷ Op. cit., s. 946.

²⁸ J. Stankiewicz (w:) E. Smoktunowicz (red.), Wielka Encyklopedia Prawa, s. 587.

łączony z wynagrodzeniem ustalonym procentowo w stosunku do wartości dokonanej transakcji²⁹.

Projekt przewiduje, że w przypadku kredytu indeksowanego lub denominowanego – jeżeli w celu przeliczenia waluty polskiej na walutę obcą, w której wyrażone są raty kredytu, prowizje lub opłaty, zastosowano wyższy kurs wymiany waluty polskiej na walutę obcą, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt, niż 100,5% kursu sprzedaży tej waluty obcej ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu wymagalności rat kredytu, prowizji lub opłat, a jeśli zapłata nastąpiła po dniu wymagalności – w dniu zapłaty.

Z uwagi na to, że wielu konsumentów prowadzi obecnie lub zamierza prowadzić sprawy sądowe, dotyczące stosowania przez kredytodawców nieuczciwych klauzul umownych, projekt przewiduje tryb wnioskowy korzystania z uprawnień przewidzianych w ustawie. Przepis art. 5 ust. 1 przewiduje termin 6 miesięcy, liczony od dnia wejście ustawy w życie, na złożenie przez konsumenta wniosku o przesłanie przez kredytodawcę pisemnej informacji o zastosowaniu lub niezastosowaniu w zawartej z konsumentem umowie, przy wypłacie, jak również spłacie kredytu, nienależnego spreadu walutowego. Kredytodawca jest zobowiązany w ciągu 30 dni od dnia otrzymania wniosku konsumenta sporządzić i przesłać mu powyższą informację. Jeżeli wobec konsumenta był stosowany zbyt wysoki spread walutowy, ww. informacja powinna zawierać wskazane w art. 6-9 wyliczenia, dotyczące wysokości stosowanego spreadu oraz skutków finansowych, jakie jego zastosowanie wywołało po stronie konsumenta.

W celu wyeliminowania niejasności oraz wprowadzenia jednolitości w sposobie wyliczania spreadów zostały wprowadzone odpowiednie wzory, za pomocą których kredytodawca będzie zobligowany do dokonania wyliczenia różnic w kapitale kredytu, jak również w wysokości wpłacanych rat, prowizji i opłat, powstałych na wskutek stosowania podwyższonego spreadu bankowego. W związku z opisaną wyżej różnicą w konstrukcji kredytu indeksowanego oraz denominowanego, zostały wprowadzone oddzielne wzory dla tych kredytów.

Pierwszym wyliczeniem, jakie będzie zobligowany dokonać bank, będzie wyliczenie obejmujące różnicę w wysokości kapitału kredytu, powstałą na skutek zastosowania przez kredytodawcę zawyżonego spreadu przy uruchomieniu kredytu. W przypadku kredytu indeksowanego wzrost wartości kapitału, w wyniku zastosowania takiego spreadu, będzie obliczany za pomocą wzoru WRK1. Zastosowany przez bank, w przypadku kredytu indeksowanego kurs został zdefiniowany w ustawie, jako faktyczny kurs wymiany. Zgodnie z wprowadzoną definicją, kursem tym jest kurs wymiany waluty obcej, do której indeksowany jest kredyt, na walutę polską, zastosowany przy udzieleniu kredytu, w celu określenia ilości waluty obcej, do której indeksowany jest kredyt. Ze względu na okoliczność, że faktyczny kurs wymiany był kursem jednostronnie narzuconym przez kredytodawców po zawarciu umowy, kurs ten nie był kursem umownym. W związku z powyższym, w ustawie jest mowa o kursie „zastosowanym” a nie „określonym w umowie”.

Wzór WRK1 zakłada wyliczenie wspomnianego wzrostu kapitału kredytu poprzez przeliczenie wartości kredytu wyrażonej w walucie polskiej z zastosowaniem faktycznego

²⁹ L. Ogiegło, T. Gregorczyk (w:) E. Smoktunowicz (red.), E. Smoktunowicz, Wielka..., s. 772.

kursu wymiany oraz z zastosowaniem 99,5% kursu sprzedaży Narodowego Banku Polskiego z dnia, w którym dokonano określenia ilości waluty obcej przy udzieleniu kredytu. Iloczyn różnicy wskazanego powyżej przeliczenia oraz faktycznego kursu wymiany stanowi nadwyżkę kapitału kredytu, czyli wzrost zadłużenia konsumenta, powstały w wyniku zastosowania zawyżonego spreadu. Z uwagi na to, że zwrot wyliczonej różnicy w kapitale będzie odejmowany od obecnego kapitału kredytu, który wyrażony jest w walucie obcej, ostateczny wynik WRK1 został wyrażony w walucie obcej, do której indeksowany jest kredyt.

Spread z wypłaty – kredyt denominowany

Z uwagi na wspomnianą powyżej różnicę w konstrukcji kredytu indeksowanego oraz denominowanego, konieczne jest wprowadzenie odmiennego wzoru dla wyliczenia różnicy w kapitale kredytu denominowanego, powstałej na skutek zastosowania bankowego kursu kupna. W przypadku kredytu denominowanego, kwota kredytu określona była w umowach w walucie obcej, natomiast jego wypłata następowała w walucie polskiej. W dniu uruchomienia kredytu kwota kredytu wyrażona w walucie obcej, w celu dokonania wypłaty kredytu, była przeliczana na walutę polską, z zastosowaniem bankowego kursu kupna. Stosowany przez banki kurs kupna był znacznie niższy od kursu rynkowego. W wyniku stosowania tak niskiego kursu przeliczenia kwoty kredytu, konsument otrzymywał mniej waluty polskiej w porównaniu z ilością, jaką otrzymałby przy zastosowaniu kursu rynkowego. Ze względu na ww. mechanizm musiał zatem zaciągnąć odpowiednio wyższy kredyt wyrażony w walucie obcej, aby w wyniku jego przeliczenia po kursie stosowanym przez bank, otrzymać pożądaną przez siebie kwotę w złotych polskich.

Podobnie, jak w przypadku kredytu indeksowanego, tak też w przypadku kredytu denominowanego, proponuje się wprowadzenie jednolitych zasad wyliczania różnicy kapitału kredytu powstałej w wyniku zastosowania podwyższonego spreadu przy udzielaniu kredytu. Sposób wyliczania tej różnicy został określony we wzorze WRK2. Podstawą tego wyliczenia jest określenie wartości różnicy kursów, pomiędzy kursem wymiany stosowanym przez bank, w celu określenia wartości wypłaty kwoty kredytu lub jego transz w walucie polskiej, a 99,5% kursu kupna tej waluty, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano przeliczenia kwoty kredytu denominowanego na walutę polską, w odniesieniu do całego kredytu. Wyliczenie to dokonywane jest poprzez przemnożenie kwoty udzielonego kredytu i różnicy pomiędzy 99,5% kursu kupna waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski, w dniu, w którym dokonano przeliczenia kwoty tego kredytu na walutę polską, a faktycznym kursem wymiany waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, zastosowanym w celu określenia wartości wypłaty kwoty kredytu lub jego transz, na walutę polską, przez kwotę kapitału udzielonego kredytu wyrażoną w walucie obcej. Ostatecznie wynik przelicza się na walutę obcą w celu dokonania pomniejszenia kapitału, o którym mowa w art. 12 ust. 1 lub wypłaty nadwyżki, o której mowa w art. 12 ust. 3.

Spread przy spłatach rat kredytu, prowizji i opłat

Projekt zakłada również dokonanie wyliczenia i zwrotu konsumentom przez kredytodawców różnic wynikających ze stosowania przy przeliczaniu wpłat rat kredytu, prowizji i opłat bankowego kursu sprzedaży waluty, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt.

Dla celów spłaty rat kredytu, jak również dokonywania zapłaty wszelkiego rodzaju opłat i prowizji, był stosowany, zarówno w przypadku kredytu indeksowanego, jak i kredytu denominowanego, bankowy kurs sprzedaży waluty obcej. Podobnie, jak w przypadku spreadu bankowego stosowanego przy uruchomieniu kredytu, tak i w przypadku spłaty rat kredytu, opłat i prowizji, projekt zakłada przeprowadzenie wyliczeń na podstawie wzoru. W wyniku zastosowania proponowanego wzoru WRK3 kredytodawca dokona wyliczenia różnicy pomiędzy wartością rat, prowizji i opłat uzyskaną po kursie faktycznie zastosowanym przy ich wpłacie a przeliczoną po 100,5% kursu sprzedaży waluty obcej, do której indeksowany lub denominowany jest kredyt, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu wymagalności poszczególnych rat kredytu, prowizji i opłat. Jeżeli zapłata danej raty, prowizji lub opłaty nastąpiła po dniu wymagalności, do dokonania powyższego wyliczenia przyjmuje się kurs sprzedaży ogłoszony przez Narodowy Bank Polski w dniu zapłaty. Za pomocą wzoru WRK3 kredytodawca przeprowadzi wyliczenia różnicy wynikającej z zastosowania wskazanych kursów dla poszczególnej raty, prowizji lub opłaty.

Odsetki

Projekt przewiduje obowiązek dokonania zwrotu kwot, powstałych w wyniku stosowania zawyżonych spreadów, wraz z odsetkami wynoszącymi połowę odsetek ustawowych. W przypadku kwot, wyliczonych na podstawie WRK1 oraz WRK2, odsetki powinny być naliczone od dnia postawienia do dyspozycji klienta kapitału kredytu do dnia sporządzenia dla klienta informacji, o której mowa w art. 5 ust. 1 projektu. W przypadku WRK3 odsetki powinny być naliczane od dnia wymagalności poszczególnych rat kredytu, prowizji lub opłat bądź ich faktycznej wpłaty do dnia sporządzenia informacji, o której mowa w art. 5 ust. 1. Odsetki należne od wskazanych powyżej kwot mają ma celu wynagrodzenie konsumentom za korzystanie z ich pieniędzy przez kredytodawców w sytuacji, w której pieniądze te były pobrane nienależnie. Odsetki są ostatecznie przeliczane na walutę obcą w celu dokonania pomniejszenia kapitału. W okresie objętym zakresem ustawy, tj. od 2000 r. do dnia dzisiejszego, odsetki ustawowe kształtowały się w następujący sposób:

- od 1 lipca 2000 r. do 24 września 2003 r. – 13% w skali roku³⁰,
- od 25 września 2003 r. do 9 stycznia 2005 r. – 12,25% w skali roku³¹,
- od 10 stycznia 2005 r. do 14 października 2005 r. – 13,5% w skali roku³²,
- od 15 października 2005 r. do 14 grudnia 2008 r. – 11,5% w skali roku³³,

30 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 marca 1989 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych (Dz. U. Nr 16, poz. 88, z późn. zm.).

31 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 września 2003 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych (Dz. U. Nr 166, poz. 1613).

32 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 stycznia 2005 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych (Dz. U. Nr 3, poz. 16).

- od 15 grudnia 2008 r. do 22 grudnia 2014 r. – 13% w skali roku³⁴,
- od dnia 23 grudnia 2014 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. – 8% w skali roku³⁵,
- od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia złożenia projektu ustawy – 5% w skali roku³⁶.

Odsetki te mają za zadanie zrekompensovane konsumentowi znacznego spadku siły nabywczej pieniądza. Projektowana wysokość odsetek, odpowiadająca połowie odsetek ustawowych, jest zbliżona zasadniczo do wysokości odsetek, jakie konsument mógłby uzyskać, gdyby lokował swoje pieniądze w bezpiecznych inwestycjach finansowych, np. w obligacjach skarbowych.

Wniosek o udzielenie informacji

Projekt przewiduje, że zwrot kwot „spreadowych” będzie dokonywany na wniosek konsumenta. Część konsumentów nie będzie zainteresowana skorzystaniem z uprawnień przewidzianych w ustawie z uwagi na prowadzone przez nich postępowania sądowe dotyczące kredytów indeksowanych lub denominowanych. Stąd tryb wnioskowy jest uzasadniony. Konsument jest uprawniony do złożenia wniosku o udzielenie mu przez kredytodawcę informacji, której zawartość określa ustawa, w terminie 6 miesięcy od dnia wejścia ustawy w życie. Kredytodawca, po otrzymaniu takiego wniosku, jest zobowiązany sporządzić i przesłać konsumentowi informację czy w stosunku do konsumenta stosował on rozwiązania określone w ustawie (art. 5 ust. 1 projektu ustawy).

Objęcie zakresem ustawy wygasłych umów kredytu

Uprawnionym do złożenia wniosku, a tym samym do otrzymania wyliczenia i zwrotu nadpłaty, jest również konsument, którego umowa wygasła. Nie ma przy tym znaczenia czy wygaśnięcie umowy jest spowodowane jej wypowiedzeniem przez kredytodawcę, czy też spłatą kredytu przez konsumenta. Z uwagi to, że spready pobierane były w sposób sprzeczny z obowiązującym prawem i są świadczeniami nienależnymi, ich zwrot powinien objąć nie tylko osoby posiadające czynny kredyt, lecz też osoby, których umowy z takich czy innych powodów wygasły. Nie ma podstaw do różnicowania uprawnień konsumentów, od których pobrano te nienależne świadczenia, z punktu widzenia istnienia bądź nieistnienia umowy kredytowej w chwili wejścia w życie ustawy.

Zawartość informacji

Pierwszym rozwiązaniem, które mogło być zastosowane wobec konsumenta jest zastosowanie przy udzielaniu mu kredytu spreadu bankowego odbiegającego od kursów

³³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 października 2005 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych (Dz. U. Nr 201, poz. 1662).

³⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 grudnia 2008 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych (Dz. U. Nr 220, poz. 1434).

³⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 grudnia 2014 r. w sprawie wysokości odsetek ustawowych (Dz. U. poz. 1858).

³⁶ Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 stycznia 2016 r. w sprawie wysokości odsetek ustawowych (M. P. Nr 01, poz. 12).

Narodowego Banku Polskiego. W przypadku kredytu indeksowanego istotne jest to, czy zastosowany faktyczny kurs wymiany był niższy niż 99,5% kursu sprzedaży waluty obcej, do której indeksowany jest kredyt, ogłoszonego w dniu, w którym dokonano określenia ilości waluty obcej przy udzielaniu kredytu.

Podobnym rozwiązaniem, które mogło być zastosowane wobec konsumenta posiadającego kredyt denominowany, jest zastosowanie, przy udzielaniu kredytu, w celu określenia wartości wypłaty kwoty kredytu lub jego transz w walucie polskiej, kursu wymiany waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, niższego niż 99,5% kursu kupna tej waluty obcej, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano przeliczenia kwoty kredytu lub jego transz na walutę polską. Obydwa ww. rozwiązania dotyczą spreadu stosowanego przy uruchomieniu kredytu.

Trzecim rozwiązaniem, które mogło być stosowane wobec konsumenta, jest rozwiązanie polegające na stosowaniu w celu przeliczenia waluty polskiej, w której dokonywane były faktyczne wpłaty rat kredytu, jak również opłat i prowizji, kursu bankowego wyższego aniżeli 100,5% kursu sprzedaży Narodowego Banku Polskiego. Dniem, który będzie brany pod uwagę podczas sprawdzenia czy sytuacja taka miała miejsce, jest dzień wymagalności danej raty kredytu, opłaty lub prowizji, o ile w dniu tym nastąpiła faktyczna wpłata konsumenta. Jeżeli wpłata została dokonana po dniu wymagalności, porównania kursu bankowego dokonuje się w stosunku do kursu Narodowego Banku Polskiego z dnia dokonania faktycznej wpłaty.

Wprowadzenie obowiązku przesłania konsumentowi informacji o zastosowaniu bądź niezastosowaniu w jego przypadku kursów odbiegających od kursów Narodowego Banku Polskiego wynika z tego, że nie każdy konsument posiada informacje o tym, czy i jaki spread zastosowano w jego przypadku. Dane zawarte w informacji pozwolą konsumentom na weryfikację własnych danych z danymi przekazanymi przez kredytodawcę i podjęcie kroków w kierunku wyjaśnienia ewentualnych wątpliwości.

Kredytodawca jest zobowiązany poinformować konsumenta, w terminie 30 dni od otrzymania wniosku, o zastosowaniu lub niezastosowaniu wobec niego jednego ze wskazanych powyższej rozwiązań. W przypadku stwierdzenia stosowania któregośkolwiek z rozwiązań wskazanych w art. 4 ust. 1 kredytodawca jest zobowiązany do przesłania konsumentowi również wartości wyliczonych za pomocą wzorów wskazanych powyżej.

Reklamacja

Projekt przyznaje konsumentowi uprawnienie do wniesienia reklamacji do kredytodawcy w sytuacji, w której konsument nie zgadza się z treścią informacji, w tym z zawartymi w niej wyliczeniami. Projekt wprowadza wzory służące dokonaniu wyliczeń dotyczących poszczególnych spreadów stosowanych przez kredytodawców, z jednej strony, w celu ujednolicenia sposobu wyliczania tych sum, z drugiej natomiast – aby umożliwić konsumentom dokonanie własnej analizy i sprawdzenie prawidłowości tych wyliczeń. Z uwagi na to, że ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty

rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym³⁷ określa zasady i tryb wnoszenia reklamacji do podmiotów rynku finansowego, nie ma potrzeby wprowadzania w projekcie odmiennych zasad i trybu w tym zakresie.

Istotne z punktu widzenia konsumenta jest jednak to, aby wniesienie reklamacji nie wpływało negatywnie na jego prawa, zwłaszcza, uprawnienie do pomniejszenia kapitału kredytu pozostałego do spłaty. Wobec powyższego, proponuje się wprowadzenie przepisu art. 10 ust. 2, zgodnie z którym złożenie reklamacji nie wpływa na uprawnienie konsumenta do pomniejszenia kapitału kredytu oraz do wypłaty nadwyżki lub całkowitej wysokości sumy, o której mowa w art. 12 ust. 3, w oparciu o wyliczenie kredytodawcy stanowiące przedmiot reklamacji.

Wniosek o dokonanie pomniejszenia kapitału lub wypłatę

Otrzymanie przez konsumenta informacji o stosowaniu wobec niego rozwiązań wskazanych w art. 4 ust. 1 projektu wraz z przedstawieniem wyliczeń dotyczących wielkości kwoty, która powinna zostać zwrócona, otwiera mu możliwość złożenia do kredytodawcy wniosku o pomniejszenie kapitału kredytu lub wypłatę nadwyżki lub całkowitej wysokości sumy, o której mowa w art. 12 ust. 3. Wniosek ten konsument może złożyć w terminie 12 miesięcy od dnia otrzymania informacji o zastosowanych wobec niego spreadach. Projekt zakłada wprowadzenie limitu kwotowego w wysokości 350 000 zł, który jest wysokością kapitału kredytu, w stosunku do której konsument jest uprawniony do żądania pomniejszenia kapitału lub zwrotu nadpłaty. Wprowadzenie w projekcie limitu kwotowego jest podyktowane koniecznością wyważenia, z jednej strony, słuszych praw konsumentów, zaś z drugiej strony – koniecznością dbałości o stabilność systemu finansowego w Polsce.

Limit wylicza się w przypadku kredytu indeksowanego od kwoty udzielonego kredytu wyrażonej w walucie polskiej. W przypadku kredytu denominowanego limit ten odnosi się do równowartości 350 000 zł, przeliczonej według pomniejszonego o 0,5% kursu kupna waluty obcej, do której denominowany jest kredyt, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu, w którym dokonano przeliczenia kwoty kredytu na walutę polską. Zastosowanie limitu będzie miało miejsce w przypadku, w którym kwota kapitału udzielonego kredytu przewyższa kwotę limitu. Limit ten konsument może wyczerpać w jednym kredycie lub skorzystać z niego w odniesieniu do większej ilości kredytów. W przypadku, w którym konsument jest stroną umowy w więcej niż jednej umowie kredytu, może on uzyskać zwrot spreadu z każdej z tych umów pod warunkiem, że nie przekroczy globalnie wskazanej kwoty 350 000 zł kapitału udzielonego kredytu lub równowartości tej kwoty w walucie obcej. W celu zapewnienia kredytodawcom wiedzy o tym, czy dany konsument korzystał już i w jakim zakresie z uprawnienia do zwrotu spreadu, wprowadzono obowiązek złożenia przez konsumenta oświadczenia dotyczącego tej okoliczności. Oświadczenie to powinno zostać zawarte we wniosku, o którym mowa w art. 5. Jeżeli w danej umowie kredytu stroną był więcej niż jeden kredytobiorca, globalna kwota 350 000 zł ulega pomnożeniu przez liczbę kredytobiorców. W takim przypadku kredytobiorcy mogą wskazać, że nie mają zamiaru

³⁷ Dz. U. poz. 1348, z późn. zm.

skorzystać ze wszystkich przysługujących im limitów. Ww. rozwiązanie będzie uzasadnione, jeżeli np. jeden z kredytobiorców będzie chciał wykorzystać swój limit w innym kredycie indeksowanym lub denominowanym.

Proponuje się, aby wniosek konsumenta o dokonanie pomniejszenia kapitału był kierowany przez niego na piśmie. Pomniejszenia kapitału dokonuje się poprzez odjęcie od kwoty kapitału pozostałego do spłaty sumy kwot wyliczonych na podstawie wskazanych w ustawie zasad.

Wpływ na trwające postępowania sądowe

Z uwagi na to, że część konsumentów posiadających kredyty indeksowane i denominowane do walut obcych jest w trakcie postępowań sądowych dotyczących bądź uznania klauzul indeksacyjnych zawartych w ich umowie kredytowej za abuzywne, bądź określenia skutków takiej abuzywności dla konkretnej umowy, nie ma uzasadnienia, aby skorzystanie z uprawnień przewidzianych ustawą, które dotyczą tylko zwrotu spreadów wyliczonych i pobranych w sposób naruszający prawa konsumenta, ograniczało uprawnienia konsumentów do kontynuacji toczących się procesów lub prowadzenia przyszłych. Należy podkreślić, iż celem ustawy nie jest zmiana przepisów prawa w zakresie określenia skutków abuzywności klauzul uznanych za bezskuteczne. Celem jest natomiast rozliczenie pewnego wycinka stosunku kredytowego, który powstał w wyniku stosowania przez banki spreadów znacznie odbiegających od warunków rynkowych. W sytuacji, w której dany konsument jest w trakcie postępowania lub też będzie prowadził w przyszłości w zakresie wskazanym powyżej, świadczenie, które otrzyma na podstawie niniejszej ustawy będzie mogło być, zgodnie z uznaniem sądu, rozliczone w uzasadnionym zakresie.

Uprawnienie do przekazywania informacji

W celu umożliwienia kredytodawcom właściwej realizacji obowiązków wynikających z ustawy, w projekcie przewiduje się uprawnienie do przekazywania sobie przez kredytodawców informacji o skorzystaniu przez konsumenta z uprawnień przewidzianych ustawą. Przekazywanie tych informacji nie będzie stanowiło naruszenia obowiązku zachowania tajemnicy bankowej, o którym mowa w art. 104 ust. 1 Prawa bankowego.

Roszczenie o odszkodowanie

Z uwagi na fakt, że problem spreadów bankowych jest problemem od lat sygnalizowanym przez organy nadzoru bankowego oraz organy ochrony praw konsumentów, a skutek tych sygnalizacji nie był satysfakcjonujący dla konsumentów, istotne jest, aby jego rozwiązanie niniejszym projektem przebiegło w sposób sprawny i dający konsumentom instrumenty umożliwiające przeciwdziałanie przewlekłości w realizacji przysługujących im uprawnień. Takim narzędziem jest przewidziane w art. 15 projektu ustawy roszczenie odszkodowawcze. Będzie ono przysługiwać konsumentowi w przypadku niewykonania lub nienależytego wykonania przez kredytodawcę obowiązków wynikających z ustawy. Wysokość

odszkodowania została ustalona na poziomie 0,01% kwoty kapitału pozostałego do spłaty na dzień wejścia w życie ustawy, za każdy dzień opóźnienia w wykonaniu danego obowiązku.

Nadzór Komisji Nadzoru Finansowego

Niezależnie od przewidzianego w projektowanym art. 15 roszczenia odszkodowawczego, proponuje się wprowadzenie regulacji obligującej Komisję Nadzoru Finansowego do sprawowania nadzoru nad wykonaniem przez kredytodawców przepisów ustawy. W ramach tego nadzoru Komisja Nadzoru Finansowego, przez okres dwóch lat od dnia wejścia w życie ustawy, będzie sporządzać i przekazywać ministrowi właściwemu do spraw instytucji finansowych, w terminie do 10 dnia każdego miesiąca, raporty z nadzoru za poprzedni miesiąc.

Ponadto będzie uprawniona do nałożenia na kredytodawcę kary pieniężnej w wysokości do 0,002% wartości posiadanych przez kredytodawcę kredytów denominowanych i kredytów indeksowanych, pozostałych do spłaty na dzień wejścia w życie ustawy, za każdy dzień opóźnienia w:

- 1) przesłaniu konsumentowi informacji, o której mowa w art. 5 ust. 1;
- 2) dokonaniu pomniejszenia kapitału, o którym mowa w art. 12 ust. 1;
- 3) dokonaniu wypłaty, o której mowa w art. 12 ust. 3.

Kara pieniężna nakładana będzie w drodze decyzji.

Zmiany w przepisach obowiązujących

Art. 18 projektu ustawy wprowadza zmiany w ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych³⁸. Polegają one na dodaniu w art. 21 ust. 1 ww. ustawy, zawierającym wykaz zwolnień od podatku dochodowego, pkt 144, dotyczącego dochodów w postaci kwot pomniejszających kapitał do spłaty lub wypłaconych konsumentowi, o których mowa w art. 12 ust. 1 i 3 niniejszej ustawy.

Wejście ustawy w życie

Zgodnie z projektowanym art. 19, ustawa wejdzie w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia.

³⁸ Dz. U. z 2012 r. poz. 361, z późn. zm.